

Univerzita Karlova

Fakulta humanitních studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Tereza-Anna Vondráková

**Projevy dominance u partnerů
v závislosti na délce vztahu**

Vedoucí práce: doc. Mgr. Jitka Lindová, Ph.D.
Praha, 2021

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala zcela samostatně. Všechny použité prameny byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Zároveň tímto souhlasím se zveřejňováním práce.

V Praze dne: 30. července 2021

Podpis:

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce doc. Mgr. Jitce Lindové, Ph.D. za její pomoc a vedení při vzniku této práce. Zároveň bych velmi ráda poděkovala své rodině a všem přátelům, kteří mě při vytváření této práce podpořili a bez jejichž pomoci by nebylo možné práci dokončit.

Obsah

1. Úvod.....	5
1.1 Definice dominance.....	5
1.2 Partnerská dominance a moc.....	7
1.3 Projevy dominance v komunikaci.....	8
1.4 Genderové rozdíly v neverbální komunikaci partnerů.....	10
1.5 Změny neverbální komunikace partnerů v závislosti na délce vztahu a jeho vývojových fázích.....	11
1.6 Dominanční projevy v závislosti na délce partnerského vztahu.....	13
2. Metodologie.....	14
2.1 Cíl výzkumu.....	14
2.2 Metody výzkumu.....	15
2.2.1 Sběr dat.....	15
2.2.2 Výzkumný vzorek.....	16
2.2.3 Etická stránka výzkumu.....	16
2.2.4 Experimentální design sběru studijního materiálu.....	17
2.2.5 Kódování.....	18
2.2.6 Hodnocení dominance uvnitř páru a technika řazení obrázků.....	20
2.2.7 Vyhodnocení výstupů z techniky řazení obrázků.....	21
2.2.8 Analýza projevů dominance.....	22
2.2.9 Statistické testování vlivu délky vztahu na partnerskou dominanci.....	25
3. Výsledky.....	26
3.1 Výsledky techniky řazení obrázků.....	26
3.2 Výsledky projevů dominance.....	27
3.3 Výsledky celkové dominance.....	34
4. Diskuse.....	48
2. Závěry.....	52
Bibliografie.....	53
Přílohy.....	59

1. Úvod

Tato bakalářská práce je věnována problematice projevů dominance v párech. Jejím cílem je vyhodnocení dominančních projevů během partnerské interakce, a to v návaznosti na délku trvání vztahu. Dominance v partnerské interakci byla hodnocena na základě verbálních, neverbálních a paraverbálních projevů chování, které byly sledovány při plnění společného úkolu.

Práce zahrnuje jak část teoretickou, tak metodologickou (experimentální). Teoretická část je členěna do kapitol pojednávajících o dominanci a jejích projevech v partnerském vztahu. První kapitoly se snaží nastínit vybrané pohledy na definici dominance a následně přiblížit dominanci a moc mezi partnery. Následné kapitoly pojednávají o neverbální komunikaci, zejména pak o v ní obsažených projevech dominance, genderových rozdílech v neverbální komunikaci a následně o změnách neverbální komunikace v závislosti na délce partnerského vztahu. Poslední kapitola teoretické části se věnuje změnám dominančních projevů u partnerů v závislosti na délce partnerského vztahu a svým obsahem se snaží nastínit výzkumný problém, kterým se zabývá následující metodologická část.

Metodologická část práce zodpovídá otázku změn dominance v partnerském vztahu v návaznosti na délku tohoto vztahu. Využity jsou k tomu analýzy dat získaných na výzkumném vzorku dobrovolníků. Tato data byla analyzována s ohledem na poznatky o fázích partnerského vztahu a měření dominančního chování, které jsou popsány v teoretickém úvodu. Členění metodologické části se sestává z kapitol postupně popisujících cíle práce, metody výzkumu (popis sběru dat, získání výzkumného vzorku a jeho statistického vyhodnocení) a získané výsledky. Výsledky jsou následně diskutovány a jsou z nich vyvozeny závěry odpovídající na položenou výzkumnou otázku.

1.1 Definice dominance

V odborné literatuře nepanuje ohledně jednotné definice dominance shoda. Existuje proto více definic, které odrážejí různé obory, ze kterých je snaha na dominanci nahlížet.

Například dle etologického pohledu se dominance chápe jako charakteristika postavení ve skupině anebo postavení vůči jinému živočichovi v sociální hierarchii, díky kterému má určitý dominantní jedinec přednostní přístup ke zdrojům (Dunbar, 1988). Sociální psychologie podle Bernsteina (1980) a Dunbarové (1988) vidí dominanci jako dyadickou interakci (tj. verbální nebo nonverbální interpersonální komunikaci mezi dvěma jedinci), při které se jeden jedinec chová agresivním způsobem (v praxi často jde jen o vyjadřování gest, jež signalizují agresi) a druhý jedinec na toto chování následně reaguje submisí, čili podřízeným chováním (např. uhýbání). Burgoonová a kol. (1998) uvádějí, že projevy dominance u lidí jsou vyjadřovány nejen agresivitou, ale i prosociálním chováním, díky kterému lze získat na sociální atraktivitě.

Dyadická teorie moci autorů Rollins a Bahr (1976) také operuje s myšlenkou, že moc je základním aspektem každého vztahu, kde určuje rozložení sil a schopností pro ovlivnění společných rozhodování. To, do jaké míry se partner považuje či nepovažuje za autoritu, a to, jaký je jeho reálný přístup ke zdrojům, rozhoduje o tom, jak mocným skutečně je a jak se snaží svou moc prosadit. Čím jsou jeho pokusy o prosazení úspěšnější, tím více se považuje za mocnějšího a tím spíše se bude prosazovat i v budoucnu.

Termín dominance v dřívějších výzkumech často splýval například s pojmy moc, status, agresivita, asertivita či hádavost. Agresivita, hádavost a asertivita jsou však jen formami vyjádření dominance, a neměly by proto být považovány za rovnocenné ani za synonymní s dominancí, protože tu je možné vyjádřit i jinými způsoby (Burgoonová a kol., 1998). Moc je definována jako schopnost, která může být používána pro prosazení vůle konkrétního člověka nebo jako dovednost ovlivnit chování člověka druhého (např. Cromwell a Olson, 1975; Berger, 1994). Cromwell a Olson (1975) dělí moc na tři složky: (1) zdroje moci, které jsou dány prostředky (např. příjmy, status, vzdělání), které slouží k ovlivňování ostatních; (2) způsoby moci (tj. behaviorální projevy moci), jimiž jsou různé strategie, kterých mohou jedinci využít pro ovládnutí interakce; a (3) výsledky moci, tedy dosažení určitého cíle. Podle Pulerwitz a kol. (2000) má ve vztahu větší moc ten, kdo: a) činí společná rozhodnutí; b) má pod kontrolou chování své i svého partnera; c) je na vztahu méně závislý; d) disponuje více zdroji; e) uvědomuje si, že k současnému vztahu existují alternativy.

Dunbarová a Burgoonová (2005) a Pulerwitz (2000) se pokusily odlišit pojmy partnerská moc a partnerská dominance. Podle Dunbarové a Burgoonové je moc schopností člověka, která může, ale nemusí, být použita pro prosazení vůle určitého jedince. Moc tedy na rozdíl od dominance nemusí být manifestována (Komter, 1989; Dunbarová a Burgoonová, 2005). To, zda jedinec dosáhnul svého cíle, tedy není podstatou moci. Podstatou moci je totiž už jen to, že jí může daný jedinec disponovat. Dominance je běžně v psychologii osobnosti považována za stabilní osobnostní rys, který je projevován, jelikož je ovlivňován temperamentem a predispozicemi, které jsou výsledkem genetických vlivů a vlivů prostředí (Říčan, 2007). Dunbarová a Burgoonová (2005) ale nabízejí její odlišné chápání, kdy vidí dominanci pouze jako situační projev nezávislý na genetickém vlivu. Dominanci tedy pojmají jako dynamický stav, který podléhá nárokům situací a zákonitostem, které panují ve společenské interakci. Situační dominance je tedy stav, který je zcela závislý na aktuálním situačním kontextu.

1.2 Partnerská dominance a moc

Tato práce je zaměřena na partnery v romantickém partnerském vztahu, proto je důležité představit výčet nejdůležitějších poznatků, které se dominance a moci v tomto typu vztahu týkají. Jensen-Campbell a kol. (1995) poukazují na to, že dominantní muž, který má vysoký potenciál získávat prostředky a zdroje, musí být zároveň i prosociální, aby byl vnímán jako atraktivní. Díky prosociálnímu chování získává výhodu v podobě posílení pozitivních společenských kontaktů s druhými a získává tak ještě více na atraktivitě. Tedy nepoužívá pouze strategie donucovací, které jsou spojené s agresí, ale i strategie prosociální, jako je například altruismus a přívětivost. Obecně jsou dominantní muži pro ženy žádanějšími partnery (Campbell a kol. 1995; Burger a Cosby, 1999). Důvodem je to, že muž, který je dominantní, má obvykle ve společnosti i určité postavení, z kterého mu plynou určité výhody, díky kterým je schopnější zajistit ženě podporu a ochranu (Burger a Cosby, 1999).

Moc je také jeden ze základních konceptů interpersonální psychologie, přičemž rozdělení moci v romantických vztazích hraje zásadní roli (Burgoon a Hale, 1984; McClelland, 1987). Dosavadní výzkumy ukázaly, že moc ve vztahu častěji spočívá v rukou mužů, než žen (např. Gillespie, 1971; Peplau a Campbell, 1989; Felmlee, 1994; Murstein a Adler, 1995; Sprecher a Felmlee, 1997; Ponzi a kol., 2015). Největší

spokojenost ve vztahu se však obvykle vyskytuje u párů, kde je moc rozložena stejnoměrně mezi oba partnery (Whisman a Jacobson, 1990; Felmlee, 1994; Gray-Little a kol. 1996; Sprecher a Felmlee, 1997; Brezsnjak a Whisman, 2004; Ponzi a kol., 2015).

Nerovnováha rozložení moci uvnitř párů je spojena s nižší kvalitou vztahu. Důvody tohoto jevu zůstávají nejasné. U vzorku 192 českých a slovenských dlouhodobých heterosexuálních párů byla Lindovou a kol. (2020) měřena kvalita vztahu pomocí dotazníku partnerské přizpůsobivosti DAS (Dimensions of Attitude toward Science) a hodnocena její souvislost s vnímaným rozložením moci vztahu, kontrolou, rozhodováním a osobnostní dominancí. Snížená vztahová kvalita byla zjištěna právě u párů, u kterých panovalo nevyvážené rozložením moci. Zejména pak u mužů toto rovnoměrné rozložení moci ovlivnilo kvalitu vnímaného vztahu pozitivně. U žen pak byla nižší vnímaná kvalita vztahu spojena s tím, že kontrola a osobnostní dominance spočívala v rukách jejich partnerů (Lindová a kol., 2020). Nerovnováha moci uvnitř páru tak často způsobuje negativní interpersonální chování a komunikační neshody a zapříčiňuje nižší kvalitu vztahu a celkovou spokojenost. Nátlakové chování, a v jeho rámci zejména agrese je negativně spojeno se spokojeností a stabilitou vztahu (Frieze a McHugh, 1992; Kaura a Allen, 2004; Shackelford a Goetz, 2004). Naproti tomu vztahy charakterizované mocenskou rovností mezi partnery bývají spojeny s nižším výskytem násilí (Coleman a Straus, 1986; Gomez a kol., 2011).

1.3 Projevy dominance v komunikaci

Mezilidská komunikace probíhá pomocí dvou komunikačních složek – složky verbální a neverbální, které se vzájemně doplňují a prolínají. Burgoon a kol. (2010) shrnuli způsoby, kterými člověk neverbálně komunikuje:

- 1) gesty, pohyby hlavou a pohyby těla (kinezikou);
- 2) postojem těla (posturologií);
- 3) výrazy tváře (mimikou);
- 4) pohyby očí (okulezikou);
- 5) změnami vzdálenosti a zaujímáním pozice v prostoru (proxemikou);
- 6) dotyky (haptikou);

- 7) tónem hlasu a dalšími neverbálními aspekty řeči (vokalikou, paraverbální komunikací);
- 8) fyzickými a dalšími aspekty svého fyzického zjevu;
- 9) zacházením s časem (chronemikou);
- 10) zacházením s předměty (pořádek/nepořádek, umístění, styl zacházení apod.).

Při mezilidské komunikaci se běžně vyskytují dominantní projevy, které jsou prováděny buď zcela nevědomě, nebo vědomě s určitým záměrem. Tyto projevy však zároveň mohou, nebo nemusí, být při interakci rozpoznány druhým jedincem (Lakin a Chartrand, 2003). Následující odstavce jsou věnovány nejčastějším projevům dominance, které při neverbální komunikaci mezi jedinci můžeme zaznamenat.

V rámci hlasového projevu Carney a kol. (2005) uvádějí jako dominantní projev skákání do řeči, méně časté vydávání neartikulovaných (hezitačních) zvuků (ehm, eee, hm, apod.) při souvislé řeči, větší plynulost projevu či méně odmlk. Hess a kol. (2005) uvádějí jako další znak dominance vzteklý tón hlasu. Dominantní jedinci také déle mluví (Dunbar a Burgoon, 2005).

Podle studie Carney a kol. (2005) dominantní lidé lépe vyjadřují emoce obličejem. V oblasti mimiky se u jedinců s vysokou mírou moci objevuje volnější projevování emocí (neskrývané vyjádření hněvu, opovržení, znechucení, štěstí apod.) (Hess a kol., 2005). S dominancí naopak negativně koreluje vyjádření strachu a smutku, které je potlačováno. Carney a kol. (2005) za projev dominance považují též znechucený, rozzlobený či sebevědomý výraz a Aguinis a kol. (1998) uvolněný výraz obličeje.

Za dominantní chování se také pokládá udržování přímého očního kontaktu s okolními osobami, zatímco daná dominantní osoba hovoří, a nenavazování očního kontaktu, zatímco daná dominantní osoba poslouchá (Carney a kol., 2005; Hess a kol., 2005).

V rámci posturologie se uvádějí jako projevy dominance polohování nohou (natahování a krčení), vzpřímené a otevřené držení těla, naklánění se vpřed a směřování těla směrem k partnerovi/ce. (Carney a kol., 2005). Dominantní jedinci častěji naklánějí hlavu vzhůru, směřují hlavu k druhým a více jí pokyvují (Dovidio, Ellyson, 1990). Podle Carney a kol. (2005) submisivní jedinci zas častěji hlavou vrtí. Hall a kol. (2001) uvádějí, že submisivnější jedinci se častěji opírají lokty nábytek a více zaklánějí hlavu.

U modality vzdálenosti a haptiky popisují Carney a kol. (2005), že dominantní jedinci častěji vstupují do prostoru druhých a dotýkají se jich, a ještě častěji se dotýkají osob, které znají. Dále jako první iniciují podání ruky. Dominantní jedinci by dle těchto autorů měli obecně více gestikulovat, jejich gesta by měla být široká a zasahovat do prostoru druhého. Jejich chování by mělo být živé a energické. Obvyklé je dotýkání se partnera/ky, a naopak nepoužívání autodoteků.

Disponování se zdroji můžeme považovat jako jednu z klíčových vlastností určujících hranice mezi partnery ve vztahu. V sociálních skupinách mají dominantní jedinci automatickou přednost v přístupu ke zdrojům (např. v kompetitivních situacích v přístupu k potravě) (Clutton-Brock a Harvey, 1976). Ve studii Ostrovova (2007), která simulovala paralelu v ovládnutí zdrojů, měli partneři možnost fyzicky manipulovat s experimentálními podněty – kartami. Jeden z partnerů se ujal manipulace s kartami a druhého partnera k nim nepustil, což bylo klasifikováno jako jedno z klíčových dominantních sociálních chování.

1.4 Genderové rozdíly v neverbální komunikaci partnerů

Obecně jsou ženy lepšími a přesnějšími vysílajícími neverbálních signálů nežli muži, a navíc mají lepší schopnosti v přijímání neverbálních signálů (Hall, 1984). Ukazuje se, že ženy disponují v průměru lepšími schopnostmi ve správné interpretaci neverbálních projevů druhých lidí, což může být způsobeno jednak s jejich větším sklonem k verbální i neverbální komunikaci s druhými, jednak s jejich hlubší emocionální zainteresovaností do mezilidských záležitostí (Grammer a kol., 2000). Ženy jsou také obecně expresivnější ve vyjadřování neverbálních zpráv (Buck, 1984), zejména pak pozitivních emočních zpráv (Noller, 1986), které jsou přenášeny jak výrazy obličeje, tak i jinými neverbálními kanály. Těmito neverbálními kanály jsou např. modulace hlasu, gestikulace či úprava vzhledem. Ženy se dále usmívají častěji než muži (Hall, 1984) a lépe dekodují partnerovy emoční výrazy obličeje (Guerrero a Reiter, 1998).

1.5 Změny neverbální komunikace partnerů v závislosti na délce vztahu a jeho vývojových fázích

Lidé se při společné komunikaci navzájem neverbálně ovlivňují a při jejich interakci tak může dojít i ke vzájemné synchronizaci (Lakin a Chartrand, 2003). Schefflen (1972) tvrdí, že toto chování nastává především při bližších, intimnějších vztazích. Pokud tedy mají aktéři mezi sebou vytvořený silnější vztah (např. romantický vztah), často v určité situaci zaujmou stejný postoj těla a pohybují se synchronně (Schefflen, 1972). Napodobování (zrcadlení) partnerových postojů, gest a dalších neverbálních signálů, které se běžně vyskytují v sociálních interakcích, zvyšuje oblibu a posiluje vztah mezi interagujícími jedinci (Chartrand a Cheng, 2003; Lakin a Chartrand, 2003) a přispívá k vzájemnému porozumění (Andersen, 2008).

V oblasti mimiky bylo zjištěno, že mezi schopností dekodovat neverbální signály a délkou vztahu není žádná pozitivní korelace, ačkoli manželé byli v dekodování výrazu svých partnerů lepší, než dva sobě neznámí jedinci (Sabatelli a kol., 1982). Délka vztahu nicméně nevede k lepší schopnosti přesného dekodování partnerových signálů, jelikož po zformování závazného vztahu (vysvětlení viz následující kapitola) zůstává schopnost neverbální senzitivity už lineární (Sabatelli a kol., 1982).

Existence vlivu délky vztahu na změny v neverbální komunikaci partnerů vyplývá též ze skutečností, že partnerské vztahy postupně procházejí různými vývojovými fázemi. Podle Baderové a Pearsona (1988) každá z těchto vývojových fází představuje pro pár nové výzvy a vyžaduje nové dovednosti. Vnímání partnerů navzájem se postupně proměňuje a s ním i neverbální signály a příčiny jejich uplatňování. Problémy při přechodu do další fáze vztahu jsou nevyhnutelné a jejich úspěšné překonání závisí na tom, jak úspěšně proběhla fáze předchozí. Potíže nastanou, když pár v určité fázi na delší dobu stagnuje nebo když fází jeden z partnerů projde jinou rychlostí než ten druhý.

Baderová a Pearson (1988) udávají, že vývoj vztahu má čtyři fáze. Každá z nich trvá individuálně dlouho, a navíc se vzájemně prolínají. V první fázi tzv. symbiotické zamilovanosti partneři často přeceňují to, co mají společné, a ignorují rozdíly. Na partnera tedy nahlízejí nekriticky. Jedná se o velmi důležitou fázi, kdy se utváří silné emocionální spojení a společné vědomí sebe sama jako páru. Nadchází druhá fáze – diferenciací. Ta se často vyznačuje slovními hádkami, vyjasňováním názorů

a hodnotovými spory. Partneři na sebe nahlízejí více realisticky. Pak nastává třetí fáze – učení. Pokud jí nepředcházela úspěšná symbióza a diferenciacce, začnou na sebe partneři navzájem pohlížet jako na osoby, které se snaží potlačit svou nezávislost a které jsou potenciální překážkou individuálním úspěchům toho druhého, což nutně vede ke krizi. Pokud ale byly předchozí etapy úspěšné, prožívají partneři v této fázi něžnost a náklonnost k sobě navzájem a zvládají řešit problémy bez konfliktů. Nedojde-li ve třetí fázi k rozpadu vztahu, nadchází čtvrtá fáze – konsolidace (tzv. vnitřního upevnění), neboli vyjasněná forma partnerství. Oba partneři se navzájem nesnaží měnit a jejich rozdílné názory již nejsou překážkami, ale stanou se polem pro vzájemné obohacování. V této etapě vzniká silné pouto založené na touze být spolu, nikoli na jiném typu potřeby nebo strachu z odloučení.

Existují však i alternativní členění vývoje romantických partnerských vztahů. Podle Guererrové a Andersena (1991, 1994, 1999) existují fáze tři: nezávazný vztah, vážný vztah a manželství. Fáze vztahu se u páru určuje podle subjektivní výpovědi každého z nich. Jedním z problémů klasifikačního systému, který používají Guerrová a Andersen je to, že nesezdané páry, které mají děti, hodnotí jako by byly ve fázi vážného vztahu, namísto fáze manželství. Například pár s dětmi žijící v jedné domácnosti by byl klasifikován jako vážný vztah, protože partneři nemají v úmyslu uzavřít manželství. Proto může být vhodnější rozšířit zmíněnou fázi manželství na obecnější fázi závazného vztahu, aby se přesněji zohlednila skutečnost, že ne všechny rodičovské páry jsou ve stavu manželském. Je tedy lepší operovat s fázemi nezávazný vztah, vážný vztah a závazný vztah (Hill, 2002, 2004). Závazný vztah je tedy určen tím, že pár spolu bydlí, jejich vztah ovlivňuje závazkově právní poměr (hypotéka, půjčka apod.), mohou být sezdaní či mít děti a oba partneři subjektivně hodnotí jejich vztah jako závazný (Hill, 2004).

Plzák (1973) a Kratochvíl (2000) se zabývali krizovými obdobími, která přicházejí v průběhu závazných vztahů a potenciálně zasahují do neverbální komunikace partnerů. První krizi zaznamenali mezi třetím a sedmým rokem, kdy mezi partnery nastává úbytek romantičnosti, nárůst počtu situací, kdy mají odlišný názor, častěji projevují negativní emoce a vzniká celkové napětí ve vztahu. Tato krize se může objevit bez jakékoliv zjevné příčiny a trvá přibližně rok. Podobně také Jacobson a Jacobson (1959) zaznamenali krizi kolem sedmého roku. Tato krize je jimi popisována jako období neklidu a napětí u jednoho nebo obou partnerů po zhruba sedmi letech manželství. Nejzřetelněji bývá rozeznatelná v městské střední třídě a je

charakterizována myšlenkami na odloučení, změnou životního stylu a obecnou manželskou nespokojeností bez zjevné příčiny. Bylo ověřeno, že pro četnost rozvodů v závislosti na délce manželství je charakteristická křivka „tvaru obráceného U“ s vrcholem právě kolem sedmi let od sňatku (Jacobson a Jacobson, 1959; Xu a kol., 2016). Kulu (2014) také pozoroval nástup krize a tvrdí, že dřívější model rizika rozvodu je důsledkem chybné specifikace longitudinálních modelů z důvodu vynechaných kovariancí (statistické míry lineární závislosti dvou veličin) nebo nezohledněné heterogenity. Z jeho studie vyplývá, že riziko rozpadu manželství vzrostlo a dosáhlo svého maxima už kolem pátého roku a poté postupně klesalo.

1.6 Dominanční projevy v závislosti na délce partnerského vztahu

Z dřívějších studií víme (např. Carney a kol., 2005; Dovidio a Ellyson, 1990), jaké konkrétní projevy dominance můžeme zaznamenat v neverbální komunikaci (viz kap. 1.3). Pokud byli manželé v dekódování neverbálních signálů svých partnerů lepší (viz kap. 1.5), než dva sobě nezmámí jedinci (Sabatelli a kol., 1982), je pravděpodobné, že bude v případě dominantních projevů docházet k něčemu velmi podobnému. Lze tedy předpokládat, že, stejně jako v případě charakteristik neverbální komunikace, se i projevy dominance s délkou partnerského vztahu mohou měnit. V této oblasti však dosud nebyl proveden bližší výzkum. Cílem této bakalářské práce je proto předložit prvotní výsledky na toto téma, které by mohly podnítit další, hlubší výzkum problematiky. Empirická část práce je postavena na testování souboru dat o projevech dominantního chování partnerů žijících ve vztazích o různé délce trvání. Očekávání možných změn v dominanci u těchto párů v čase vychází též z pracovních předpokladů, že partneři, žijící v dlouhodobém vztahu a v zároveň v jedné domácnosti, budou lépe dekódovat vzájemné neverbální signály než ti, co spolu nežijí, a zároveň budou dominantní projevy s přibývajícím délkou partnerství vyjadřovat s menší četností (úsporněji), jelikož partneři budou se zvyšující se délkou vztahu vzájemné neverbální signály dekódovat lépe. Prohloubení projevování dominance u některého z partnerů by naopak mohlo být hypoteticky podmíněno přítomností fáze krize v daném vztahu.

2. Metodologie

2.1 Cíl výzkumu

Cílem předložené práce bylo vyhodnotit dominantní projevy během partnerské interakce s ohledem na délku trvání vztahu. V rámci této problematiky byly testovány dvě výzkumné otázky, které vycházejí z výše představeného teoretického úvodu, a to zejména z kap. 1.6:

Q1 – Mění se s délkou partnerského vztahu četnost (celková dominance) výskytu dominantních projevů?

U vybraných párů byly sledovány dominantní projevy (celková dominance). Následně byla četnost těchto projevů testována v závislosti na délce vztahu.

Hypotéza: S přibývajícím délkou vztahu klesá četnost výskytu dominantních projevů (argumenty viz kap. 1.6).

Q2 – Které způsoby projevození dominance se s délkou partnerského vztahu mění nejvíce?

Tato výzkumná otázka rozvíjí Q1 a vychází z předpokladu, že délka vztahu může korelovat s různými typy projevození dominance různě, případně s některými nekoreluje.

Hypotéza: S přibývajícím délkou vztahu se mění (klesá) význam složek celkové dominance, tedy kategorií centralita, prosazování se, ovlivňování, iniciace rozhodovacího procesu a pasivní rezistence (argumenty viz kap. 1.6).

2.2 Metody výzkumu

Obecně se pro měření dominance používají tyto na sebe navazující postupy: (1) dotazníky nebo kontrolní škály, které měří dominanci jako osobnostní rys; (2) měření a kódování specifických typů verbálního, paraverbálního nebo neverbálního chování, jež mají spojitost s dominancí; (3) analýza kontroly vztahu skrz kódování sekvencí zpráv v přepisu verbálního sdělení probíhající v interakci; a (4) závěrečná kvantifikace výsledků (Burgoon a kol., 1988). V této práci je pro kódování využit typ kódovacího schématu, tzv. etogram. Základní principy tvorby kódovacího schématu shrnuli ve své práci Novotná a kol. (2019). Za pomoci rešerše literatury jsou dle těchto principů převzaty kódy (tj. kódované charakteristiky týkající se naší výzkumné otázky) z již existujících studií, a, pokud vhodné kódy nejde nalézt, jsou vytvořeny vlastní. Třetím zdrojem kódů jsou kvalitativní pilotní studie, kdy jsou kódy zvoleny tak, aby popsaly projevy určité oblasti a situace u osob, které jsou pro daný výzkum relevantní. Kódy jsou v kódovacím schématu strukturovány do kategorií a z hlediska struktury se kódy v jedné kategorii nikdy vzájemně nepřekrývají. Pokud jejich výskyt spolu ve skutečnosti souvisí, je tato skutečnost testována, nebo v průběhu analýzy zohledněna. Součástí každého kódu jeho jednoznačná definice, jež kód vymezuje vůči jiným kódům. Hodnocené projevy jsou opatřeny časovými údaji (především pro použití kódovacích programů) a jsou u nich rozlišeny behaviorální akty (jednorázové akce) a stavy (úkony mající určité trvání, tj. začátek a konec) (Novotná a kol., 2019).

Pro účely této práce byla použita kvantitativní metoda strukturovaného pozorování chování partnerů během párové interakce (Miovský, 2006). Hodnocené projevy partnerů byly následně kódovány dle zvoleného etogramu (viz příloha 1). Na získaných primárních datech byly následně hodnoceny obě výzkumné otázky.

2.2.1 Sběr dat

Tato práce je postavena na studijním materiálu získaném v rámci dlouhodobého výzkumu zaměřeného na strategie dominování v partnerské interakci s názvem Manipulativní a dominanční strategie v konfliktech partnerských dvojic s normálním osobnostním profilem a s úzkostnou osobností, který probíhá od počátku roku 2017 v rámci grantové studie GA ČR (reg. kód 17-16622S, hlavní řešitel Jitka Lindová)

v Národním ústavu duševního zdraví (NÚDZ) v Klecanech. Konkrétně byly využity audiovizuální záznamy interaktivní techniky tzv. párového řazení obrázků. Vedle toho byla využita numerická data o pořadí těchto obrázků (viz příloha 2), jež byla zaznamenána v průběhu individuálních řazení u mužů, u žen a následně při řazení párových.

2.2.2 Výzkumný vzorek

Pro výzkum bylo získáno 100 heterosexuálních párů z Česka a Slovenska, které spolu obývaly společnou domácnost minimálně půl roku a udržovaly dlouhodobý vztah. Do výzkumu byly páry nabírány pomocí inzerátů vyvěšovaných na veřejných místech a prostřednictvím reklamy na internetu. Za účast jim byla slíbena peněžní odměna 500 Kč na osobu.

Předložená bakalářská práce je však pouze dílčím projektem tohoto dlouhodobého výzkumu. Pro její účely tak bylo vybráno 24 párů, které byly dle délky vztahu rozděleny do tří skupin po osmi párech. Šlo o páry relativně krátkodobé (byly spolu jeden rok až tři roky), střednědobé (délka vztahu tři až šest let) a dlouhodobé (délka vztahu šest až dvanáct let). Při tomto rozdělení byly zohledněny i párové krize, které se ve vztahu objevují kolem třetího a sedmého roku (viz kap. 1.5). Abych mohla skupiny vzájemně porovnávat, byly páry v nich obsažené vybrány též tak, aby byly, pokud možno, vyrovnané z hlediska věku, a zároveň byl vzorek omezen na páry bezdětné a bez psychiatrické diagnózy, která by mohla zkreslovat strategie dominování kvůli možným patologickým projevům. Věkový průměr u všech participantů byl 26 let, nejmladší participant měl 18 let a nejstarší 39 let.

2.2.3 Etická stránka výzkumu

Se získanými informacemi od participantů bylo nakládáno dle zákona o ochraně osobních údajů č. 101/2000 Sb. Všichni zúčastnění podepsali informovaný souhlas se zpracováním jimi poskytnutých osobních údajů a získaných videonahrávek. Celý experimentální postup byl nahráván dvěma videokamerami umístěnými na opačných stranách místnosti. Všechny páry tak souhlasily s poskytnutím nahrávky pro výzkumné účely.

2.2.4 Experimentální design sběru studijního materiálu

Design sběru studijního materiálu vypadal následovně. Participantí byli na začátku nejprve požádáni, aby vyplnili online dotazník, který zahrnoval informovaný souhlas (viz kap. 2.2.3), demografické informace (pohlaví, národnost, věk, vzdělání, stav a délku vztahu) a soubor dotazníků mapujících uspořádání jejich vztahu. Poté se participantí zúčastnili řízeného pokusu, kdy jim byly v laboratoři nejprve představeny základní informace o celém výzkumném postupu – tedy podoba experimentální techniky, ukládání získaných dat, anonymita výzkumu, vytvoření audiovizuálního záznamu atd. Dále jim bylo řečeno, že mohou experiment kdykoli ukončit.

Po představení průběhu experimentu byli partneři rozděleni tak, že jeden vždy vyplňoval dotazníky a druhý z partnerů paralelně absolvoval rozhovor s experimentátorem, řazení obrázků zobrazujících rozdílné taktiky pro udržování vztahu a rekonstrukci vztahového konfliktu. Poté se partneři vyměnili. Na závěr sehráli rekonstrukci vztahového konfliktu i řazení obrázků spolu v páru.

Pro společné i individuální řazení byly použity obrázky, které byly označeny písmeny latinské abecedy (od A po J; viz příloha 2). Obrázek A představoval ženu s mužem, jak se dívají spolu na televizi, obrázek B představoval ženu s mužem, jak spolu myjí nádobí, obrázek C představoval ženu a muže při sexu, na obrázku D byl dárek a květiny, na obrázku E byl motorkář jedoucí na silnici, na obrázku F byli zobrazeni smějící se muž a žena v restauraci, obrázek G byl skupinovou fotografií ženy a čtyř mužů, obrázek H ukazoval ženu a nemocného muže na pohovce, na obrázku I byl sedící muž a žena při rozhovoru a na posledním obrázku J byli zobrazeni muž a žena s mobilními telefony v rukách.

Všechny tyto aktivity proběhly v místnosti NÚDZ v Klecanech. Dotazníky vyplnili participantí v místnosti zařízené jako kancelář. Druhá experimentální místnost, kde proběhl rozhovor, řazení obrázků a rekonstrukce partnerského dramatu, byla pro navození domácí atmosféry zařízena jako obytný pokoj. V pokoji se nacházelo umyvadlo, postel a uprostřed stůl s židlí, u kterého proběhlo individuální řazení obrázků. Pro řazení obrázků s figurantem a svým partnerem se participant přesunul k menšímu kulatému stolečku v zadní části místnosti, u kterého po dobu plnění úkolu oba partneři stáli. Před stolečkem byla zavěšena síť, na kterou se pomocí

kolíčků připevňovali řazené obrázky. Síť byla při výzkumu použita proto, aby byla podpořena pohybová aktivita participantů a docházelo tak k lepšímu zachycení neverbálních i verbálních prvků interakce na videozáznam. Dvojice stála u stolečku tak, aby byla snímána na kameru z čelního pohledu a bylo tak možné zaznamenat probíhající interakce. Celý proces experimentu trval dvě až tři hodiny pro každý pár.

Při řešení tématu mé bakalářské práce jsem pracovala právě s audiovizuálními nahrávkami pořízenými při společném řazení obrázků. Tyto nahrávky byly dále analyzovány pomocí kódování a jeho statistického vyhodnocení (viz následující kapitoly) a porovnávány s výsledky z individuálního řazení obrázků.

2.2.5 Kódování

Z vytvořených videonahrávek jsem, pomocí programu Interact 9 od firmy Mangold International, kodovala projevy dominance u vybraných párů. Kódovány byly pouze interakce páru pozorované při řazení obrázků. Začátek kódování byl vždy určen přistoupením jednoho z dvojice ke stolečku s fotografiemi a skončil odchodem posledního z páru od stolečku. Dle vytvořeného etogramu (příloha 1) jsem při partnerské interakci následně kodovala projevy dominance a submisivity.

V této části experimentu leží obecné úskalí platnosti kvalitativních analýz, které spočívá v možnosti pochybení výzkumníka špatným vyhodnocením pozorovaných projevů a následným přiřazením chybných kódů. Strategií, která bývá volena pro prevenci pochybení, je posouzení dvěma nezávislými výzkumníky s možností konzultace u výzkumníka třetího v případě neshody. Přesné určení a zaznamenání pozorovaných projevů se podporuje tréninkem výzkumníka a jednoznačným definováním pozorovaných projevů (kódů) před samotným pozorováním (Novotná a kol., 2019). Pro tento výzkum byla shoda pozorovatele porovnána u čtyř paralelně kódovaných videí z celkového počtu 48 videí. Shoda pozorovatele pak byla u 75 % případů.

Etogram, který jsem ve své práci využila, vychází z dřívějších výzkumů týkajících se projevů dominance (Burgoon a kol., 2010) a byl v průběhu let dále doplňován při pilotních studiích Junkovou (2011), Brhláčovou (2013) a Průšovou (2013). Projevy v etogramu jsou rozděleny do skupin na základě verbálních, neverbálních a paraverbálních projevů chování. Dále se u projevů zaznamenávalo, zda jde o akt či

stav (viz definice v kap. 2.2). Veškeré projevy jsou poté roztríděny na dominantní, neutrální a submisivní.

Podle vytvořeného etogramu (viz příloha 1) jsem u participantů zaznamenávala tyto neverbální projevy:

1. **Proxemiku** (změna centrální pozice, vystrkování, uhýbání)
2. **Manipulaci s fotkami** (upravení polohy, neverbální návrh, zakrytí)
3. **Manipulaci s pořadím fotek** (manipulace po souhlasu partnera, vzdorovitá manipulace, svévolná manipulace, vyhovění partnerovi, přijetí)
4. **Pohled** (pohled při poslouhání, pohled při mluvení)
5. **Pohyb hlavy** (souhlas, nesouhlas)
6. **Gestikulaci** (gestikulace rukama, překřížení paží, pokrčení rameny, prezentace zápěstí)
7. **Doteky** (dotek tělem, dotek rukou, autodoteky)
8. **Postoj** (pozice vůči partnerovi, expanze do prostoru, opírání se o stoleček)

U jejich verbálních projevů jsem zaznamenávala tyto projevy:

1. **Kdo první promluví o fotce**
2. **Souhlas**
3. **Nesouhlas**
4. **Rozkaz**
5. **Podmiňovací způsob v řeči**
6. **Položení otázky**
7. **Vyhovění**
8. **Přijetí**
9. **Mlčení**
10. **Argumentace**
11. **Vyjednávání**
12. **Návrh**

Dle etogramu u kategorie paraverbálních projevů byly zaznamenány následující projevy:

1. **Skákání do řeči**
2. **Zvýšení hlasu**
3. **Zpomalení hlasu**
4. **Ztišení hlasu**
5. **Zrychlení hlasu**

6. Smích, hihňání

Veškeré specifikace jednotlivých projevů jsou uvedeny v použitém etogramu (viz příloha 1). Tyto zaznamenávané projevy byly zvoleny tak, aby se jejich jednotlivé kódy nemohly v jedné kategorii vyskytnout současně. Určitý pozorovaný projev proto nikdy nebyl ztotožnitelný se dvěma a více v etogramu předem definovanými projevy.

2.2.6 Hodnocení dominance uvnitř páru a technika řazení obrázků

Pro tento typ výzkumu je vždy zásadní určit, kdo je v páru ten dominantnější, aby bylo možno pozorovat dominantní projevy v neverbální komunikaci a dále je hodnotit v rámci délky vztahu. Dominance byla v tomto případě určena tak, že bylo zjištěno, kdo z partnerů se při společném sestavování obrázků více prosadil, tedy k jakému z individuálních řazení jednotlivých partnerů se více podobá společně vytvořené pořadí obrázků. Možnou nevýhodou daného přístupu, tzv. techniky řazení obrázků, je, že může vzniknout situace, že se partneři na pořadí shodnou nebo společné řešení bude zcela nové a nebude odpovídat původnímu řešení ani jednoho z partnerů. Také je možné, že zjistíme, že zjištěná dominance je dominancí situační (viz kap. 1).

Technika řazení obrázků byla realizována nejprve individuálně u jednotlivých partnerů a následně pak ve dvojici s partnerem. Experimentátor zadal páru tyto instrukce: „Na deseti obrázcích je zachyceno chování, které lidé používají, aby si udrželi kvalitní a funkční partnerský vztah. Různým lidem mohou obrázky připomínat něco jiného, nejde tedy o to uhádnout, co obrázek představuje, ale řídit se tím, jak působí.“ Následně byli participanti vyzváni, aby z obrázků vytvořili společné pořadí od nejdůležitějšího typu chování po to nejméně důležité a obrázky připevnili kolíčky na síť. Obrázky byly označeny písmeny latinské abecedy od A po J a jejich zmenšené náhledy obsahuje příloha 2 této práce.

2.2.7 Vyhodnocení výstupů z techniky řazení obrázků

Při vyhodnocování řazení obrázků bylo zásadní zjistit, kdo z partnerů více ovlivnil společné párové řešení. Toho jsem docílila porovnáním společného řazení s individuálním řazením ženy, muže a s kompromisním řazením obou partnerů. Pro výpočet rozdílu mezi individuálním a párovým řazením obrázků jsem použila postup pro hodnocení pořadí obrázků dle Brhláčové (2013), kdy spočítání rozdílu je vyjádřeno následujícím vzorcem: $R = \sum |P1 - P2|$, kde R znamená rozdíl v preferenčních hodnotách jednotlivého obrázku u osob jedna (P1) a dva (P2). Suma je použita pro součet absolutních hodnot obrázků od jedné do deseti.

Pořadí obrázků (viz příloha 3 představovaná databází v samostatném souboru vytvořeném v MS Excel) jsem převedla do tabulky v softwaru MS Excel tak, že jsem pro každý obrázek číselně vyjádřila participantem přiřazené pořadí z individuálního i společného řazení s partnerem. Pomocí uvedeného vzorce jsem kvantifikovala rozdíl mezi individuálním řazením muže a ženy a společným řazením obou partnerů. Tímto výpočtem jsem tak určila, který z partnerů se při tvorbě společného řazení obrázků prosadil více. Tento partner byl následně označen v této situaci za dominantnějšího v daném páru.

Vzorec jsem následně použila pro ověření, jestli je/není společně sestavené pořadí obrázků kompromisním řešením. K určení kompromisu je nutné spočítat průměrné pořadí obrázků tak, že sečteme postupně hodnoty pořadí muže a poté ženy a vydělíme je dvěma. Z hodnot pořadí, které nám vyjdou, odvodíme kompromis tak, že řadíme obrázky postupně od nejmenšího průměrného pořadí po nejvyšší (nejmenší průměrné pořadí tedy dostane první místo, druhé nejmenší dostane druhé místo atd.). Pokud vyšly dvě stejné hodnoty, byla jim přidělena hodnota rovná polovině součtu jejich pořadí. V teoretickém případě tří stejných hodnoty průměrného pořadí by se všem přidělila hodnota pořadí prostředního z určených pořadí. Pokud bychom našli čtyři stejné hodnoty pořadí, přidělili bychom obrázkům hodnotu pořadí, která by odpovídala polovině mezi přidělenými pořadími. Po vypočítání kompromisu byl následně vypočítán rozdíl mezi kompromisem a mužem, kompromisem a ženou a kompromisem a společným řešením. Vzorce použité pro výpočet kompromisního pořadí byly analogické se vzorci pro výpočet rozdílů mezi mužem a ženou a jejich individuálními seřazeními a seřazením společným. Jestli je výsledkem kompromis nebo jedno z řešení partnerů zjistíme tak, že porovnáme velikost těchto tří hodnot

zmíněného rozdílu. Nejmenší hodnota odpovídá tomu, kdo více ovlivnil společné řešení. Ten pak bude v páru vyhodnocen jako dominantnější.

Navíc jsem vyhodnotila, který z obrázků byl při společném párovém řazení nejkonfliktnější. U všech obrázků jsem si proto u rozdílu individuálního řešení muže a ženy zaznamenala nejvyšší čísla, která signalizují, že byl obrázek pro daný pár spojen s nejkonfliktnější situací. V tabulkách v MS excelu (viz příloha 3) jsou označeny červenou barvou právě hodnoty největšího absolutního rozdílu u obrázků pro rozdíl mezi individuálním řešením ženy a muže. Označeny jsou jen hodnoty vyšší než tři. Následně jsem provedla součet všech těchto hodnot nejvyšších absolutních rozdílů u všech z deseti obrázků a vyhodnotila jsem nejkonfliktnější obrázek.

Pro určení variability je nutno spočítat průměr všech výsledných míst v pořadí pro každý obrázek zvlášť u mužů i u žen, abychom mohli určit, o kolik míst v pořadí se řešení průměrně liší. Z toho důvodu byl u všech párů spočítán průměr pořadí každého obrázku a z tohoto průměru spočítána směrodatná odchylka, která určila variabilitu (viz příloha 3).

2.2.8 Analýza projevů dominance

Dále jsem se zabývala kvantitativní analýzou projevů dominance, kdy jsem hodnotila její neverbální projevy, které se vyskytly se při partnerské interakci. Z vytvořených audiovizuálních nahrávek jsem pomocí programu Interact 9 a dle vytvořeného etogramu (viz příloha 1) zaznamenávala neverbální projevy párů při vytváření společného pořadí obrázků (viz samostatná příloha 3 v souboru MS Excel). Projevy v etogramu byly rozděleny do skupin odpovídajícím verbálním, neverbálním a paraverbálním projevů chování. Vedle toho jsem u projevů zaznamenávala, zda jde o akt či stav. U aktu, tedy jednorázového projevu, byla zaznamenávána jen četnost jeho výskytu, kdežto u stavu bylo nutné zaznamenat i dobu jeho trvání, tj. čas jeho začátku a konce. Veškeré projevy byly poté roztrženy na dominantní, neutrální a submisivní.

Ke každému participantovi jsem následně rozepsala, jaké konkrétní jednotlivé projevy u něj byly během interakce s partnerem zaznamenány, kolikrát se při interakci vyskytly a u projevů typu stav (tj. smích, změna centrální pozice, zakrytí, pohled při mluvení, pohled při poslouchání, gestikulace rukama, překřížení paží, pozice vůči partnerovi, expanze do prostoru a opírání o stoleček) i délku jejich trvání v rámci

interakce (viz příloha 3). Následně byly neverbální projevy, kde se zaznamenával počet aktů, vyděleny délkou trvání videa v sekundách a z tohoto podílu bylo pro každý projev vypočten standardní skór (z-skór). Pro neverbální projevy, kdy se zaznamenával i začátek a konec stavu, se jejich délka trvání uvedená v sekundách vydělila délkou trvání videa v sekundách a z této hodnoty byl následně vypočítán z-skór.

Výpočet standardního skóru se řídí podle následujícího vzorce: $z = (x - \mu) / \sigma$, kde σ značí směrodatnou odchylku, μ je průměr ze všech jednotlivých projevů a x je neverbální projev vydělený délkou jeho trvání v sekundách. Tímto výpočtem došlo ke standardizaci hodnot primárních dat, která byla potřebná pro následné statistické analýzy.

Jednotlivé neverbální projevy byly dále rozřazeny do následujících kategorií: centralita, prosazování se, ovlivňování, iniciace rozhodovacího procesu a pasivní rezistence (viz tabulka 1). Všechny kategorie byly utvořeny tak, aby pojímaly zásadní kódy neverbálních projevů dominance a submisivity (viz kap. 1.3). Kategorie „centralita“ odráží chování participantů na úrovni proxemiky, kdy zahrnuje kódy „stojí uprostřed“ a „stoupne si na kraj“ (tj. popisuje postavení partnerů u stolečku při společném řazení obrázků). Další kategorií bylo „prosazování se“, které obsahuje především kódy zohledňující kineziku a do jisté míry i vokaliku. Jde tedy o kategorii, ve které jsou zahrnuty kódy, jež souvisejí s prosazením jednoho partnera vůči druhému. Kategorie „ovlivňování“ zahrnovala především kódy pro okuleziku, haptiku a posturologii. Jde souhrnně o kódy, které vyjadřují manipulaci jednoho partnera druhým. Kategorie „iniciace rozhodovacího procesu“ oproti tomu obsahuje kódy, které vyjadřují chopení se iniciativy jedním z partnerů za účelem tvorby společného pořadí. Jde tedy hlavně o kódy zachycující vokaliku a způsob manipulace s obrázkem (viz příloha 2 Obrázky). Pro kategorii „pasivní rezistence“, která je opakem kategorie předešlé, jsou typické kódy posturologie a vokaliky, které vyjadřují určitou nečinnost při sestavování společného pořadí. V každé z uvedených pěti kategorií byly zahrnuty proměnné (kódy), které byly v rámci konkrétní kategorie vůči sobě v opozitním vztahu (např. pohled při mluvení versus pohled při poslouchání), tj. šlo o sobě odpovídající proměnné dominantní i proměnné submisivní. Kvůli zaznamenanému nízkému nebo nulovému výskytu byly určité proměnné z kategorií buď zcela vyřazeny (viz tabulka 2) nebo sloučeny do jednoho souhrnného neverbálního projevu (viz tabulka 3).

V rámci kategorií prosazování se, ovlivňování, iniciace rozhodovacího procesu a pasivní rezistence byly mezi sebou sečteny všechny zahrnuté z-skóry kódů submisivních a z-skóry kódů dominantních a tyto dva výsledky se od sebe poté odečetly. Tzn. od z-skóru dominantních projevů se odečetly z-skóry minusových, tedy submisivních, projevů. Z těchto součtů z-skóru s různým znaménkem byl následně vypočten průměr (tj. průměr součtu z-skóru jednotlivých kódů). Takto vzniklé průměry z-skóru byly použity pro výpočet celkové dominance (kompozitní kategorie DomCelkem) konkrétních osoby. Jedinou výjimkou byla mezi kategoriemi centralita, která do celkové dominance vstupovala v podobě z-skóru (tedy nikoliv v podobě průměru součtu z-skóru dílčích kódů), jelikož se skládá pouze ze dvou navzájem se vylučujících kódů (stojí uprostřed versus stoupne si na kraj). Celková dominance je tedy výsledkem součtu z-skóru centrality a průměrů součtů z-skóru jednotlivých kódů u kategorií prosazování se, ovlivňování, iniciace rozhodovacího procesu a pasivní rezistence.

Tabulka 1: Kategorie (kompozitní proměnné) využité při stanovení celkové dominance u jednotlivých partnerů a jejich dílčí neverbální projevy (kódované proměnné), které tyto kategorie zahrnují.

Kategorie	Centralita	Prosazování se	Ovlivňování	Iniciace rozhodovacího procesu	Pasivní rezistence
+	+ stojí uprostřed	+ vystrkování	+ pohled při mluvení	+ upravení polohy	+ nesouhlas verb
		+ svévolná manipulace	+ dotek rukou	+ neverbální návrh	+ nesouhlas neverb
		+ expanze do prostoru	+ dotek tělem	+ návrh	+ zakrytí
		+ gestikulace	+ rozkaz	+ první promluvi o fotce	+ překřížení paží
		+ skákání do řeči	+ argumentace		
		+ prosazování změnou hlasu (zvýšení, ztišení, zrychlení, zpomalení hlasu)			
-	- stoupne si na kraj	- opírání o stoleček	- vyhovění partnerovi (vyhovění verbální, vyhovění neverbální)	- souhlas verb	- přijetí vůči partnerovi (přijetí verbální, přijetí neverbální)
		- uhýbání	- pohled při poslouchání	- souhlas neverb	- pokrčení ramen
			- pozice vůči partnerovi bokem		- stojí na kraji
			- autodoteky		

Tabulka 2: Přehled dílčích neverbálních projevů (kódovaných proměnných) vyřazených kvůli jejich nízkému nebo nulovému výskytu při párové interakci.

Vyřazené kódy z Kategorii	Centralita	Prosazování se	Ovlivňování	Iniciace rozhodovacího procesu	Pasivní rezistence
+				+ vzdorovitá manipulace	
-		- mlčení - vyjednávání	- prezentace zápěstí		

Tabulka 3: Přehled dílčích neverbálních projevů (kódovaných proměnných), které byly kvůli jejich nízkému výskytu při párové interakci druhotně sloučeny.

Kategorie					
	Centralita	Prosazování se	Ovlivňování	Iniciace rozhodovacího procesu	Pasivní rezistence
+		+ prosazování změnou hlasu (zvýšení, ztišení, zrychlení, zpomalení hlasu)			
-			- vyhovění partnerovi (vyhovění verbální, vyhovění neverbální)		- přijetí vůči partnerovi (přijetí verbální, přijetí neverbální)

2.2.9 Statistické testování vlivu délky vztahu na partnerskou dominanci

Ke statistickému zpracování dat celkové dominance včetně jejích kategorií byl využit program R verze 3.6.0, knihovna Rcmdr (R Core Team, 2019) a RStudio, balíček Openair (Carslaw a Ropkins, 2012). Nejprve bylo testováno rozdělení datového souboru (N=24) pomocí Shapiro-Wilk testu normality a následně byla použita analýza rozptylu. Pro analýzu rozptylu u dat s normálním rozdělením byla využita jednofaktorová parametrická ANOVA. V případě nepřítomnosti normálního rozdělení dat pak byla zvolena jednofaktorová neparametrická ANOVA typu Kruskal–Wallis.

3. Výsledky

3.1 Výsledky techniky řazení obrázků

Po porovnání společného řazení obrázků s individuálním řazením ženy, muže a s kompromisním řazením obou partnerů bylo zjištěno, kdo více ovlivnil společné řešení a byl následně označen jako dominantnější z partnerů (viz příloha 3 – samostatný soubor MS Excel). U párů krátkodobých (1–3 roky) byla za dominantnějšího v páru označena u pěti párů žena a u tří párů muž; u střednědobých párů (3–6 roky) ve třech párech žena a v pěti párech muž; u dlouhodobých párů (6–12 roky) byly za dominantnější v páru označeny pětkrát ženy, dvakrát muži a v jednom případě, u páru č. 21 (ID 41), nastal kompromis, tudíž ani jeden z páru nebyl hodnocen jako dominantnější. Z celkového počtu 24 partnerských párů tedy bylo určeno za dominantnějšího jedince v páru 13 žen a 10 mužů.

Součtem všech hodnot nejvyšších absolutních rozdílů pro rozdíl mezi individuálním řešením ženy a muže u všech z deseti obrázků vyšlo (viz tabulka 4), že partnery nejkonfliktněji umístěvaný obrázek byl obrázek s písmenem A. Druhým nejkonfliktnějším obrázkem byl obrázek I. Nejméně konfliktní byl obrázek C. Obrázky A a I byly při společném řazení nejčastěji umístěvány na prvních místech. Obrázek J a D byly naopak nejčastěji řazeny na posledním místě.

Tabulka 4: Přehled vyhodnocení párového řazení obrázků. Odstíny červené barvy jsou označeny hodnoty pro obrázky s největším konfliktem mezi individuálním řešením ženy a muže. Průměrné umístění obrázků ukazuje, na kterou pozici byl nejčastěji obrázek při párovém řazení umístěn. Směrodatná odchylka ukazuje odchylku umístění obrázku v porovnání se všemi společně vytvořenými řazeními.

Obrázky	Obr. A	Obr. B	Obr. C	Obr. D	Obr. E	Obr. F	Obr. G	Obr. H	Obr. I	Obr. J
Konflikt-obrázek	71	32	11	42	23	24	46	33	61	39
Průměr umíst. obr.	2,54	4,88	4,33	8,54	7,96	3,71	6,83	5,13	2,88	8,21
Směrodatná odchylka	1,58	2,09	1,75	1,55	1,72	2,28	2,23	2,17	1,79	2,00

3.2 Výsledky projevů dominance

U všech 24 párů byly zaznamenány neverbální projevy, které se vyskytly se při společné partnerské interakci. Tyto projevy se kódovaly dle etogramu (viz příloha 1) klávesovými zkratkami (viz tabulky 5 a 8), pomocí kterých se zaznamenávaly dominantní, submisivní a neutrální neverbální projevy dvojice. U každého páru byl zároveň určen dominantnější z dvojice (viz kap. 3.1).

Výsledky ukazují (počítán vždy výskyt jednotlivých projevů), že jedinci, vyhodnocení jako dominantnější v páru nejčastěji z dominantních neverbálních projevů používali verbální návrh, neverbální návrh, pohled při mluvení, gestikulaci a upravení polohy (viz tabulka 6). Naopak ze submisivních neverbálních projevů se nejčastěji opírali o stoleček, používali autodoteky a verbální souhlas (viz tabulka 9).

Stejně tak jedinci vyhodnocení jako submisivnější v páru nejčastěji z dominantních neverbálních projevů používali neverbální návrh, pohled při mluvení, verbální návrh, gestikulaci a autodoteky (viz tabulka 7) a ze submisivních neverbálních projevů opírání o stoleček, autodoteky a verbální souhlas (viz tabulka 10).

Pro jedince, vyhodnocené, jako dominantnější v páru, byla u párů dlouhodobých (6 –12 roků) zjištěna nejvyšší hodnota výskytu jak dominantních, tak i submisivních projevů dominance. Pro jedince, vyhodnocené, jako dominantnější v páru, byla u párů střednědobých (3 –6 roků) zjištěna druhá nejvyšší hodnota výskytu jak dominantních, tak i submisivních projevů dominance. U jedinců vyhodnocených, jako dominantnější v páru, byla u párů krátkodobých (1 –3 roky) zjištěna nejnižší hodnota výskytu jak dominantních, tak i submisivních projevů dominance (viz tabulka 11).

Pro jedince, kteří byli vyhodnoceni jako submisivnější v daném páru, byla u párů dlouhodobých (6 –12 rok) zjištěna nejvyšší hodnota výskytu dominantních a druhá nejvyšší hodnota submisivních projevů. Pro jedince, kteří byli vyhodnoceni jako submisivnější v daném páru, byla u párů střednědobých (3-6 let) zjištěna druhá nejvyšší hodnota výskytu dominantních a nejvyšší hodnota výskytu submisivních projevů. U jedinců vyhodnocených jako submisivnější v páru byla u párů krátkodobých (1–3 roky) zjištěna nejnižší hodnota výskytu jak dominantních, tak i submisivních projevů dominance (viz tabulka 11).

Tabulka 5: Přehled všech dominantních neverbálních projevů a jejich klávesových zkratk pro kódování v programu Interact 9. Veškeré tyto projevy byly pozorovány při párové interakci při technice řazení obrázků. Zeleně jsou označeny projevy, které kvůli malému nebo žádnému výskytu byly sloučeny.

Přehled dominantních neverbálních projevů a jejich klávesových zkratk pro kódování					
Promluví první	nesouhlas	rozkaz	argumentace	návrh	
p	n	r	a	g	
zakrytí	vzdorovitá manipulace	svévolná manipulace	pohled při mluvení	pohyb hlavou nesouhlas	
Z	N	M	y	Z	
skákání do řeči	Prosazování změnou hlasu	doprostřed	vystrkování	upravení polohy	
i	H;z;h;R	1	w	O	
gestikulace rukama	překřížení paží	dotek tělem	dotek rukou	expanze	neverb. návrh
G	x	W	d	e	F

Tabulka 6: Přehled všech zaznamenaných dominantních neverbálních projevů u jedinců vyhodnocených jako dominantnější v daném páru. Pro přehled jsou neverbální projevy označeny klávesovou zkratkou používanou při kódování v programu Interact 9. Počet celkem udává, kolikrát se daný projev při všech interakcích vyskytl. Červeně jsou označeny hodnoty s nejvyšším výskytem daného projevu. Zeleně jsou označeny projevy, které kvůli malému nebo žádnému výskytu byly sloučeny.

Dominantní neverbální projevy u dominantních jedinců v páru																						
Klávesové zkratky neverb. kódů																						
č. páru	ID páru	p	n	r	a	g	i	H;z;h;R	l	w	O	F	Z	N	M	y	Z	G	x	W	d	e
1.	5	0	5	1	2	11	0	0	1	1	4	22	0	0	0	5	1	15	0	1	0	1
2.	9	0	1	0	1	1	0	0	0	0	2	2	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0
3.	37	1	2	0	1	3	1	0	1	0	5	9	0	0	0	4	1	1	1	0	0	2
4.	42	0	1	0	4	9	0	0	1	0	12	19	0	0	0	7	0	2	0	0	1	0
5.	44	1	2	2	1	3	0	0	2	0	6	6	0	0	0	2	1	1	1	0	0	0
6.	46	0	3	1	5	18	0	0	0	0	10	33	0	0	1	7	6	16	0	0	0	0
7.	55	1	0	0	0	0	0	1	1	0	2	9	1	0	0	11	0	3	0	1	1	1
8.	57	0	1	0	1	0	0	0	2	1	2	1	1	0	3	0	0	0	0	0	0	0
9.	18	0	1	0	4	10	3	0	0	0	3	16	0	0	0	11	0	8	0	0	0	0
10.	30	1	3	1	1	9	0	0	1	0	5	11	0	0	0	1	0	3	0	1	0	0
11.	35	1	0	2	1	0	0	1	1	0	5	9	0	0	0	3	0	9	0	0	0	0
12.	43	1	1	0	0	1	0	0	2	0	3	8	0	0	0	5	0	3	0	1	0	0
13.	47	1	1	1	5	15	0	2	0	0	5	22	0	0	0	0	2	8	0	0	0	0
14.	49	1	5	1	18	20	7	2	0	0	7	29	0	0	0	11	0	22	0	0	0	3
15.	51	0	0	1	0	2	0	0	1	0	6	7	1	0	0	4	0	6	0	0	1	0
16.	53	0	0	3	0	0	3	0	2	1	3	1	1	0	5	4	0	4	0	0	0	5
17.	31	0	13	1	14	19	1	1	1	0	10	44	0	0	2	21	0	8	0	0	0	0
18.	34	0	2	2	5	7	1	0	0	0	7	18	0	1	6	18	3	1	3	0	0	2
19.	39	1	0	0	5	5	1	0	1	1	12	9	0	0	2	18	0	14	0	0	0	0
20.	40	0	1	0	3	8	0	0	0	0	13	19	0	0	0	6	0	8	0	0	0	0
22.	45	1	5	1	1	5	0	0	0	0	1	12	0	0	0	9	0	1	0	0	0	0
23.	52	0	1	1	3	0	5	4	0	0	5	9	0	0	1	12	0	0	0	1	3	0
24.	54	0	1	1	1	4	1	0	1	0	6	8	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0
Celkem		10	49	19	76	150	23	11	18	4	134	323	4	2	20	160	14	135	5	5	6	14

Tabulka 7: Přehled všech zaznamenaných dominantních neverbálních projevů u jedinců vyhodnocených jako submisivnější v daném páru. Pro přehled jsou neverbální projevy označeny klávesovou zkratkou používanou při kódování v programu Interact 9. Počet celkem udává, kolikrát se daný projev při všech interakcích vyskytl. Červeně jsou označeny hodnoty s nejvyšším výskytem daného projevu. Zeleně jsou označeny projevy, které kvůli malému nebo žádnému výskytu byly sloučeny.

Dominantní neverbální projevy u submisivních jedinců v páru																						
Klávesové zkratky neverb. kódů																						
č. páru	ID páru	p	n	r	a	g	i	H;z;h;R	l	w	O	F	Z	N	M	y	Z	G	x	W	d	e
1.	5	1	6	0	0	16	5	0	0	0	5	25	0	0	1	7	0	10	0	3	1	1
2.	9	1	1	1	0	0	0	0	1	0	8	3	0	0	0	3	0	4	0	0	0	0
3.	37	0	2	1	0	4	1	0	0	0	1	5	0	0	1	2	0	0	0	0	0	0
4.	42	1	0	1	2	5	0	0	0	0	8	10	0	0	0	5	0	7	0	1	0	0
5.	44	0	2	0	2	0	0	0	0	0	0	5	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
6.	46	1	3	3	4	18	2	0	3	0	6	35	0	0	2	6	0	12	0	1	4	0
7.	55	0	0	1	1	1	0	1	0	4	3	7	0	0	0	8	0	5	0	0	2	0
8.	57	1	0	0	1	0	0	0	0	0	1	5	1	0	0	3	0	2	0	0	0	2
9.	18	1	1	1	2	5	1	1	1	1	6	17	0	0	0	8	0	3	0	0	0	0
10.	30	0	1	0	1	6	0	0	0	0	7	12	0	0	4	2	0	1	0	0	0	0
11.	35	0	4	0	1	1	1	0	0	0	2	6	1	0	1	4	0	5	0	0	0	0
12.	43	0	3	0	0	7	0	0	1	0	7	8	0	0	1	4	0	5	0	0	1	0
13.	47	0	0	0	3	4	0	0	2	0	11	16	0	0	0	0	0	1	0	1	1	0
14.	49	0	2	0	16	21	4	0	0	0	11	52	0	1	0	14	0	18	2	2	0	0
15.	51	1	0	0	2	1	0	0	1	0	7	4	2	0	1	7	0	2	0	0	0	0
16.	53	1	1	1	0	3	0	1	0	0	3	5	1	0	3	3	2	6	0	1	1	3
17.	31	1	10	3	7	13	0	0	0	0	7	35	0	0	0	10	6	4	0	0	0	0
18.	34	1	5	7	7	7	0	2	2	0	11	39	0	0	2	22	0	17	0	0	0	1
19.	39	0	1	1	0	1	1	0	0	0	9	11	0	0	5	1	0	13	0	0	0	0
20.	40	1	1	0	4	6	0	0	0	0	7	15	0	0	0	5	0	5	0	0	0	0
22.	45	0	2	1	4	5	0	0	3	0	6	15	0	0	0	12	0	2	0	1	1	0
23.	52	1	2	0	3	6	0	4	0	0	4	13	1	0	4	8	0	12	0	2	0	3
24.	54	1	0	0	2	7	1	0	0	0	0	12	0	0	0	4	1	1	0	0	0	0
Celkem		13	47	21	62	137	16	9	14	5	130	355	6	1	25	139	9	135	2	12	11	10

Tabulka 8: Přehled všech submisivních neverbálních projevů a jejich klávesových zkratk pro kódování v programu Interact 9. Veškeré tyto projevy byly pozorovány při párové interakci při technice řazení obrázků. Zeleně jsou označeny projevy, které kvůli malému nebo žádnému výskytu byly sloučeny.

Přehled submisivních neverbálních projevů a jejich klávesových zkratk pro kódování						
souhlas	Vyhovění partnerovi	Přijetí vůči partnerovi	mlčení	vyjednávání	kraj	opírání o stoleček
s	V ; v	c ; P	m	j	3	C
uhýbání	pohled při poslouchání	pohyb hlavou souhlas	pokrčení rameny	prezentace zápěstí	autodotek	bokem
u	q	K	k	L	D	4

Tabulka 9: Přehled všech zaznamenaných submisivních neverbálních projevů u jedinců vyhodnocených jako dominantnější v páru. Pro přehled jsou neverbální projevy označeny klávesovou zkratkou používanou při kódování v programu Interact 9. Počet celkem udává, kolikrát se daný projev při všech interakcích vyskytl. Červeně jsou označeny hodnoty s nejvyšším výskytem daného projevu.

Submisivní neverbální projevy u dominantních jedinců v páru															
Klávesové zkratky neverb. kódů															
č. páru	ID páru	s	V; v	C	m	j	3	u	q	K	k	L	D	4	C
1.	5	7	0	2	0	0	0	0	1	6	1	0	4	0	6
2.	9	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	1	1
3.	37	2	0	0	0	0	0	0	1	2	0	0	1	0	1
4.	42	4	0	0	0	0	0	0	4	2	0	0	6	0	3
5.	44	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	0	7
6.	46	4	2	0	0	0	1	0	5	10	0	0	8	0	11
7.	55	1	0	0	0	0	0	4	6	1	0	0	0	0	5
8.	57	0	2	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	3
9.	18	8	0	0	0	0	1	1	0	4	0	0	3	0	11
10.	30	2	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	4	0	5
11.	35	2	0	1	0	0	0	0	4	2	0	2	8	1	6
12.	43	5	0	0	0	0	0	0	3	2	2	0	8	0	2
13.	47	0	1	2	0	0	0	0	1	0	5	0	11	0	1
14.	49	32	3	3	0	0	0	0	7	11	3	0	5	0	23
15.	51	4	0	1	0	0	0	0	2	0	0	0	3	1	7
16.	53	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	3
17.	31	7	2	0	0	2	0	0	8	3	2	0	1	0	6
18.	34	6	3	2	0	0	1	0	10	8	4	0	3	0	7
19.	39	4	0	2	0	1	0	0	4	2	3	1	11	2	13
20.	40	1	2	0	0	0	3	0	3	5	2	0	5	0	6
22.	45	11	0	0	1	0	0	0	1	5	1	0	9	0	7
23.	52	6	0	0	0	0	0	0	15	1	0	0	8	0	5
24.	54	5	0	1	0	0	0	0	5	3	0	0	5	2	8
Celkem		114	15	15	1	3	7	5	81	70	23	3	109	8	147

Tabulka 10: Přehled všech zaznamenaných submisivních neverbálních projevů u jedinců vyhodnocených jako submisivnější v páru. Pro přehled jsou neverbální

projevy označeny klávesovou zkratkou používanou při kódování v programu Interact 9. Počet celkem udává, kolikrát se daný projev při všech interakcích vyskytl. Červeně jsou označeny hodnoty s nejvyšším výskytem daného projevu.

Submisivní neverbální projevy u submisivních jedinců v páru															
Klávesové zkratky neverb. kódů															
č. páru	ID páru	s	V; v	C	m	j	3	u	q	K	k	L	D	4	C
1.	5	2	0	0	0	0	0	1	2	8	0	0	8	1	9
2.	9	5	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	2	2	6
3.	37	0	3	6	0	0	1	0	1	0	0	0	3	0	3
4.	42	5	1	0	0	0	0	0	2	13	0	0	6	0	4
5.	44	1	3	0	1	0	0	0	2	0	0	0	6	0	5
6.	46	8	2	1	0	0	0	0	8	6	0	0	17	0	9
7.	55	4	3	0	1	0	1	0	8	2	1	0	5	0	8
8.	57	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1	2
9.	18	9	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	3	0	3
10.	30	1	2	1	0	1	1	0	1	0	0	0	1	0	5
11.	35	3	6	0	0	1	1	0	2	2	0	0	1	1	9
12.	43	3	0	2	0	0	1	0	3	0	1	0	1	0	5
13.	47	9	1	0	0	0	0	0	0	3	1	0	26	0	2
14.	49	27	3	0	0	0	0	0	10	20	5	1	30	0	23
15.	51	2	0	0	0	0	1	0	3	0	0	1	6	1	4
16.	53	0	2	0	0	0	0	1	0	0	0	2	0	0	3
17.	31	2	1	0	0	0	0	0	6	1	0	0	0	0	7
18.	34	1	1	0	0	0	0	0	7	1	0	0	5	0	9
19.	39	5	2	0	0	0	1	1	3	0	0	0	2	2	15
20.	40	4	0	0	0	0	0	0	2	8	1	0	5	1	8
22.	45	2	0	0	0	0	0	0	8	5	1	0	8	0	6
23.	52	2	6	1	0	0	0	1	6	4	10	0	2	0	1
24.	54	7	3	1	0	0	1	0	2	1	2	0	10	0	5
Celkem		102	39	12	2	2	8	5	76	81	22	4	148	9	151

Tabulka 11: Přehled četnosti výskytu dominantních a submisivních projevů, které byly zaznamenány během párové interakce při tvoření společného pořadí obrázků (viz příloha 2).

Četnost výskytu dominantních a submisivních projevů		
Délka vztahu	Dom. projevy u dom. jedinců	Dom. projevy u sub. jedinců
1-3 roky	339	319
3-6 roků	399	390
6-12 roků	444	450
	Sub. projevy u dom. jedinců	Sub. projevy u sub. jedinců
1-3 roky	135	204
3-6 roků	222	261
6-12 roků	244	196

3.3 Výsledky celkové dominance

Dle kritérií uvedených v kap. 2.2.2 bylo pro účely testování vlivu délky vztahu na projevy dominance u partnerů nakonec vybráno 24 partnerských párů. Z těchto 24 párů vždy osm párů reprezentovalo jednu ze tří skupin různě dlouhého partnerství. Tyto tři skupiny byly z hlediska věku partnerů složeny následovně: rozmezí stáří partnerů u (1) krátkodobých párů bylo 18 až 38 roků, u (2) střednědobých párů bylo 20 až 37 roků a u (3) dlouhodobých 19 až 39 roků. Hodnoty kompozitního indexu DomCelkem (= celková dominance konkrétní osoby) se pohybovaly v rozmezí -2,152 až 1,844. U krátkodobých párů byly dle řazení obrázků v pěti z osmi případů dominantnější ženy, u střednědobých párů v pěti z osmi případů muži a u dlouhodobých párů v pěti z osmi případů dominantnější ženy, přičemž jeden pár byl navíc hodnocen s kompromisním výsledkem.

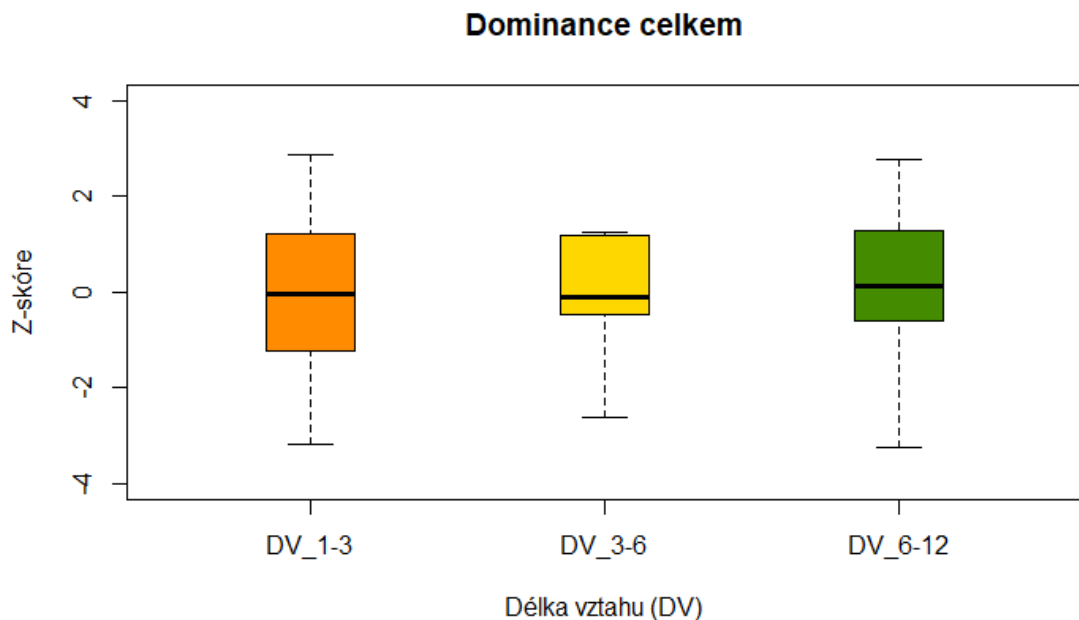
Za účelem zjištění možné průkaznosti rozdílů mezi hodnotami indexu celkové dominance u partnerů ve vztazích o různé délce trvání byla získaná data dále testována. Nejprve byla vždy zjištěna přítomnost či nepřítomnost normálního rozdělení v konkrétním datovém souboru a podle výsledku byl využit parametrický

či neparametrický test (detaily viz kap. 2.2.9). Stejný postup byl dále zopakován pro případ zjištění možné průkaznosti rozdílů mezi hodnotami indexu celkové dominance u partnerů ve vztazích o různé délce trvání s rozlišením dominantního a submisivního partnera.

Podobně byla otestována možná průkaznost rozdílů mezi hodnotami dílčími kompozitních indexů (= kategorie; jejich popis viz kap. 2.2.8 a tabulka 1). Testy byly provedeny separátně pro každý z těchto indexů (centralita, prosazování se, ovlivňování, iniciace rozhodovacího procesu a pasivní rezistence), a to vždy ve dvou variantách – (1) bez rozlišení dominantního a submisivního partnera a (2) s rozlišením dominantního a submisivního partnera. Výsledky testování všech uvedených variant možných závislostí uvádím v následujícím přehledu a rozdělení dat vizualizuji pomocí grafů typu boxplot (krabicový diagram).

Celková dominance (průměr součtu z-skóru jednotlivých kódů) bez rozlišení dominantního partnera v páru:

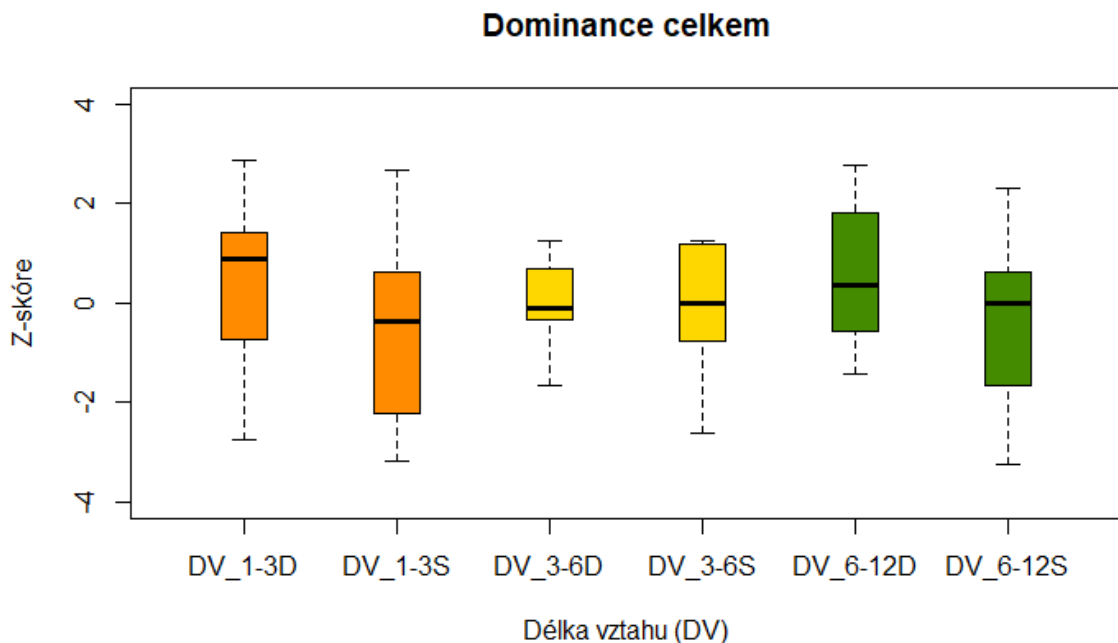
- počet proměnných v souboru dat: N=24
- testování normality pomocí Shapiro-Wilk testu, hladina významnosti $\alpha=0,05$ s výsledkem normální rozdělení dat, p-hodnota=0,5447
- analýza rozptylu pomocí jednostranného testu ANOVA (One-way ANOVA), hladina významnosti ($\alpha=0,05$), p-hodnota=0,954; příslušné boxploty zobrazeny v obr. 1
- výsledek: Nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl v celkových dominantních projevech (= kompozitní index DomCelkem) během partnerské interakce s ohledem na délku vztahu.

Obr. 1: Boxploty celkové dominance partnerů s rozdělením dle délky vztahu v rocích (DV). Boxy jsou barevně kódovány dle DV, černá horizontální čára představuje medián, horní a spodní hranice označují 3. a 1. kvartil (75. a 25. percentil) a vousy vyjadřují nejvyšší údaj 1,5 IQR (interquartile range) spodního kvartilu a nejvyšší údaj 1,5 IQR horního kvartilu.

Celková dominance (průměr součtu z-skóru jednotlivých kódů) s rozlišením dominantního partnera v páru:

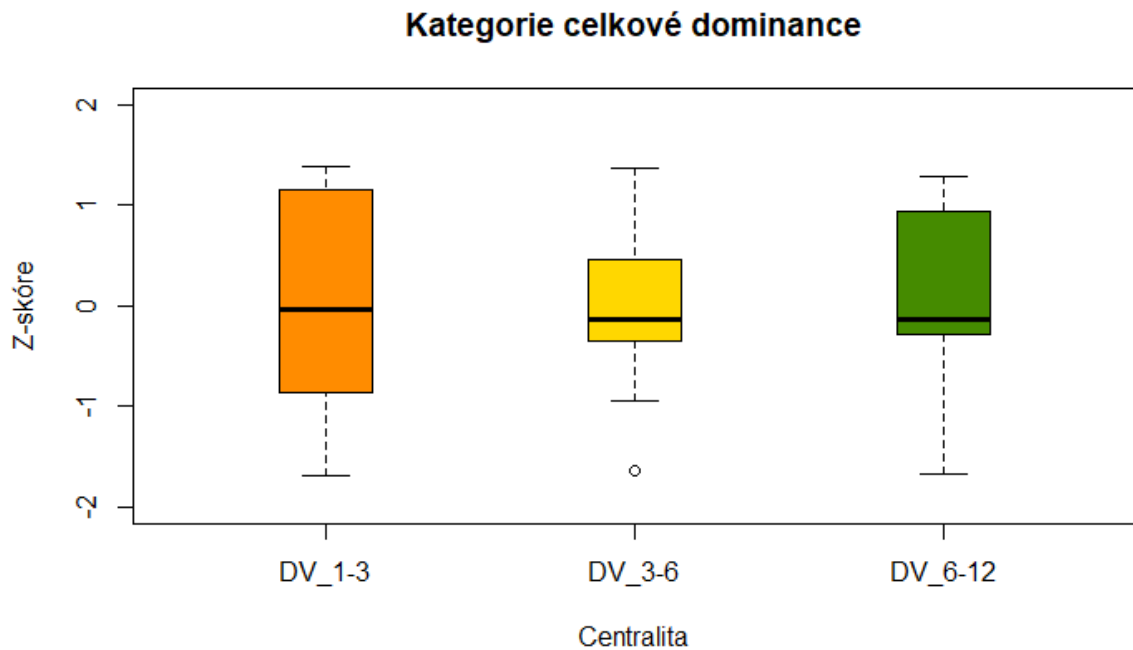
- počet proměnných v souboru dat: N=24
- testování normality pomocí Shapiro-Wilk testu, hladina významnosti $\alpha=0,05$ s výsledkem normální rozdělení dat, p-hodnota=0,8097
- analýza rozptylu pomocí jednofaktorového testu ANOVA (One-way ANOVA), hladina významnosti ($\alpha=0,05$), p-hodnota=0,708 (DV 1–3) – p-hodnota= 0,324; příslušné boxploty zobrazeny v obr. 2
- výsledek: Nebyl zjištěn statistický rozdíl v celkových dominantních projevech (= kompozitní index DomCelkem) mezi dominantními a submisivními jedinci určenými na základě pořadí řazení obrázků s ohledem na délku vztahu.

Obr. 2: Boxploty celkové dominance partnerů s rozdělením dle délky vztahu v rocích (DV) a dominance/ submisivity v páru (dominantní – D a submisivní – S) rozlišené na základě řazení obrázků. Boxy jsou barevně kódovány dle DV, černá horizontální čára představuje medián, horní a spodní hranice označují 3. a 1. kvartil (75. a 25. percentil) a vousy vyjadřují nejnižší údaj 1,5 IQR (interquartile range) spodního kvartilu a nejvyšší údaj 1,5 IQR horního kvartilu.

Centralita bez rozlišení dominantního partnera v páru:

- počet proměnných v souboru dat: N=24
- testování normality pomocí Shapiro-Wilk testu, hladina významnosti $\alpha=0,05$ s výsledkem normální rozdělení dat, p-hodnota=0,0002444
- analýza rozptylu pomocí jednofaktorového neparametrického testu ANOVA (Kruskal–Wallis test), hladina významnosti ($\alpha=0,05$), p-hodnota=0,9141; příslušné boxploty zobrazeny v obr. 3
- výsledek: Nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl v kategorii „centralita“ během partnerské interakce s ohledem na délku vztahu.

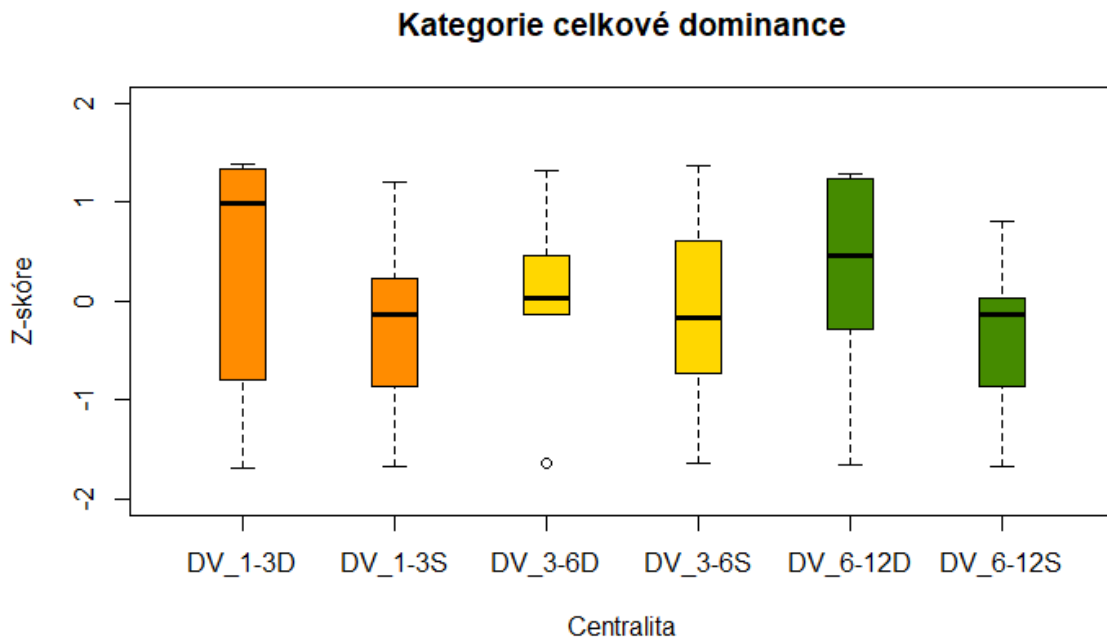

Obr. 3: Boxploty pro kategorii „centralita“ založené na datech pro všechny partnery s rozdělením dle délky vztahu v rocích (DV). Boxy jsou barevně kódovány dle DV, černá horizontální čára představuje medián, horní a spodní hranice označují 3. a 1. kvartil (75. a 25. percentil) a vousy vyjadřují nejvyšší údaj 1,5 IQR (interquartile range) spodního kvartilu a nejvyšší údaj 1,5 IQR horního kvartilu.

Centralita s rozlišením dominantního partnera v páru:

- počet proměnných v souboru dat: $N=24$
- testování normality pomocí Shapiro-Wilk testu, hladina významnosti $\alpha=0,05$ s výsledkem normální rozdělení dat, p -hodnota= $0,0002444$
- analýza rozptylu pomocí jednofaktorového neparametrického testu ANOVA (Kruskal–Wallis test), hladina významnosti ($\alpha=0,05$), p -hodnota= $0,548$; příslušné boxploty zobrazeny v obr. 4
- výsledek: Nebyl zjištěn statistický rozdíl v kategorii „centralita“ mezi dominantními a submisivními jedinci učenými na základě pořadí řazení obrázků s ohledem na délku vztahu.

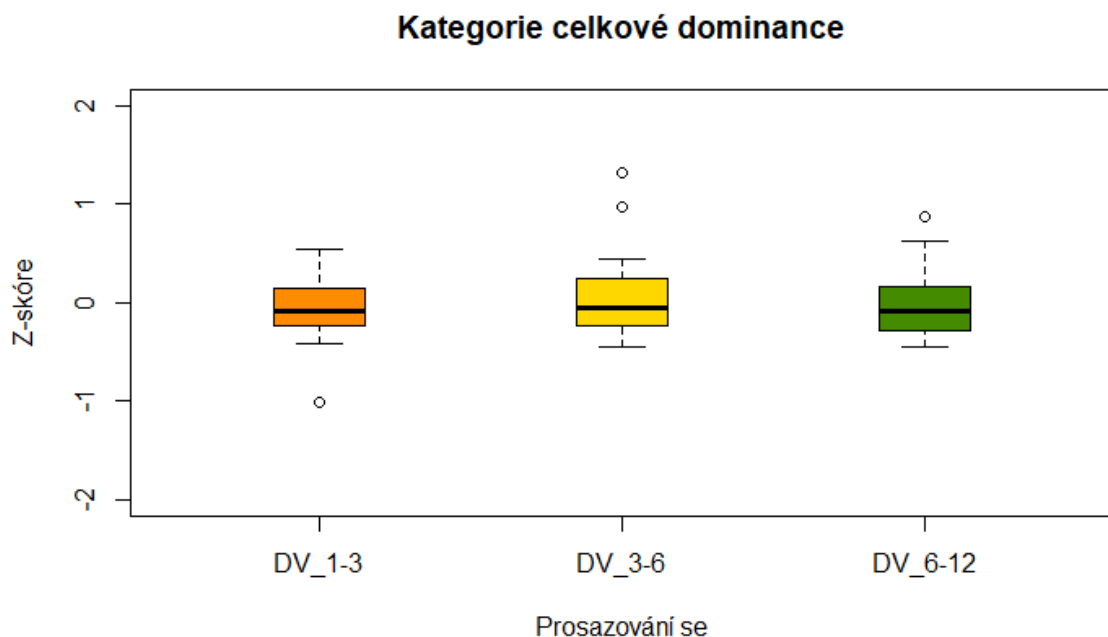
Nicméně vyšší medián u dominantních jedinců poukazuje na vhodnost volby tohoto ukazatele pro výpočet kompozitního indexu, který však nemá klesající tendenci s přihlédnutím k délce partnerského vztahu (nejvyšší medián kategorie 1–3 roky, 6–12 roků a 3–6 roků).

Obr. 4: Boxploty pro kategorii „centralita“ založené na datech pro všechny partnery s rozdělením dle délky vztahu v rocích (DV) a dominance/ submisivity v páru (dominantní – D a submisivní – S) rozlišené na základ řazení obrázků. Boxy jsou barevně kódovány dle DV, černá horizontální čára představuje medián, horní a spodní hranice označují 3. a 1. kvartil (75. a 25. percentil) a vousy vyjadřují nejnížší údaj 1,5 IQR (interquartile range) spodního kvartilu a nejvyšší údaj 1,5 IQR horního kvartilu.

Prosazování se bez rozlišení dominantního partnera v páru:

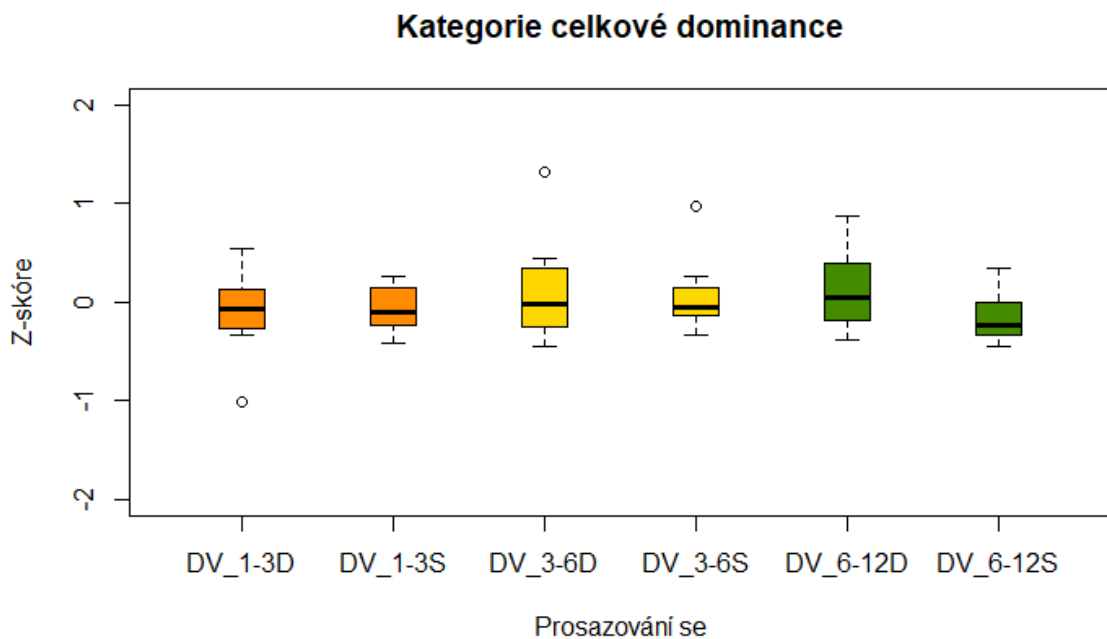
- počet proměnných v souboru dat: N=24
- testování normality pomocí Shapiro-Wilk testu, hladina významnosti $\alpha=0,05$ s výsledkem normální rozdělení dat, p-hodnota= 0,003199
- analýza rozptylu pomocí jednofaktorového neparametrického testu ANOVA (Kruskal–Wallis test), hladina významnosti ($\alpha=0,05$), p-hodnota= 0,7058; příslušné boxploty zobrazeny v obr. 5
- výsledek: Nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl v kategorii „prosazování se“ během partnerské interakce s ohledem na délku vztahu.

Obr. 5: Boxploty pro kategorii „prosazování se“ založené na datech pro všechny partnery s rozdělením dle délky vztahu v rocích (DV). Boxy jsou barevně kódovány dle DV, černá horizontální čára představuje medián, horní a spodní hranice označují 3. a 1. kvartil (75. a 25. percentil) a vousy vyjadřují nejvyšší údaj 1,5 IQR (interquartile range) spodního kvartilu a nejvyšší údaj 1,5 IQR horního kvartilu.

Prosazování se s rozlišením dominantního partnera v páru:

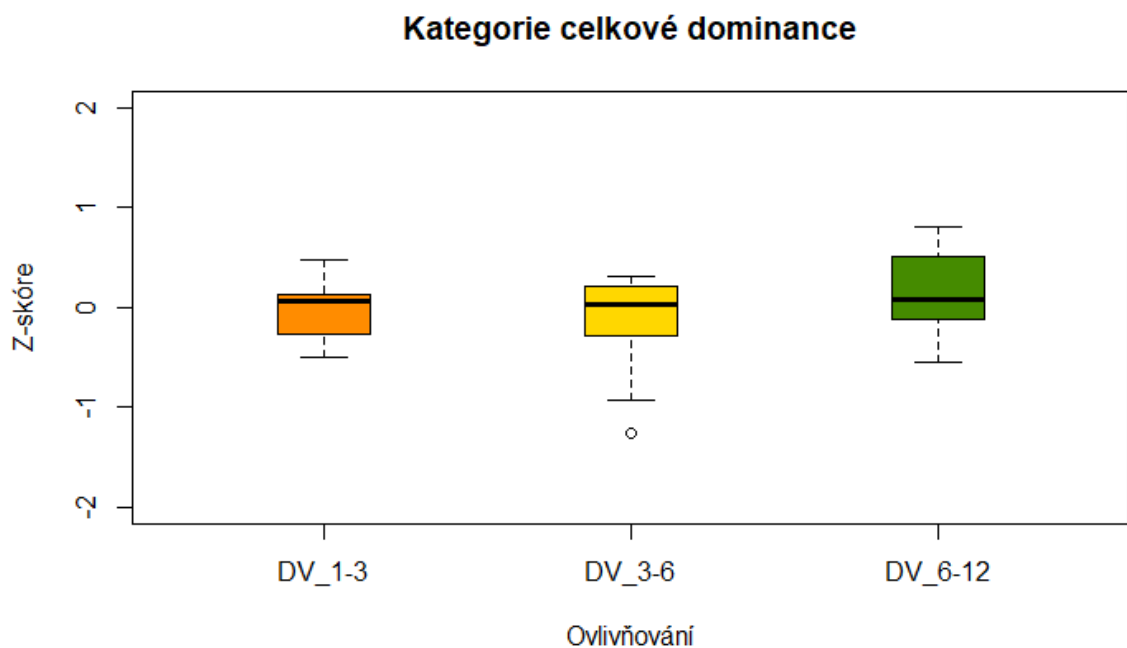
- počet proměnných v souboru dat: N=24
- testování normality pomocí Shapiro-Wilk testu, hladina významnosti $\alpha=0,05$ s výsledkem normální rozdělení dat, p-hodnota= 0,003199
- analýza rozptylu pomocí Jednofaktorového neparametrického testu ANOVA (Kruskal–Wallis test), hladina významnosti ($\alpha=0,05$), p-hodnota= 0,601; příslušné boxploty zobrazeny v obr. 6
- výsledek: Nebyl zjištěn statistický rozdíl v kategorii „prosazování se“ mezi dominantními a submisivními jedinci učenými dle pořadí řazení obrázků s ohledem na délku vztahu. Nicméně vyšší medián u dominantních jedinců poukazuje na vhodnost volby tohoto ukazatele pro výpočet kompozitního indexu, který však nemá klesající trend s ohledem na délku partnerského vztahu, nýbrž trend rostoucí (nejvyšší medián kategorie 6–12 roků, 1–3 roky, a 3–6 roků).

Obr. 6: Boxploty pro kategorii „prosazování se“ u všech partnerů s rozdělením dle délky vztahu v rocích (DV) a dominance/ submisivity v páru (dominantní – D a submisivní – S) rozlišené na základ řazení obrázků. Boxy jsou barevně kódovány dle DV, černá horizontální čára představuje medián, horní a spodní hranice označují 3. a 1. kvartil (75. a 25. percentil) a vousy vyjadřují nejnížší údaj 1,5 IQR (interquartile range) spodního kvartilu a nejvyšší údaj 1,5 IQR horního kvartilu.

Ovlivňování bez rozlišení dominantního partnera v páru:

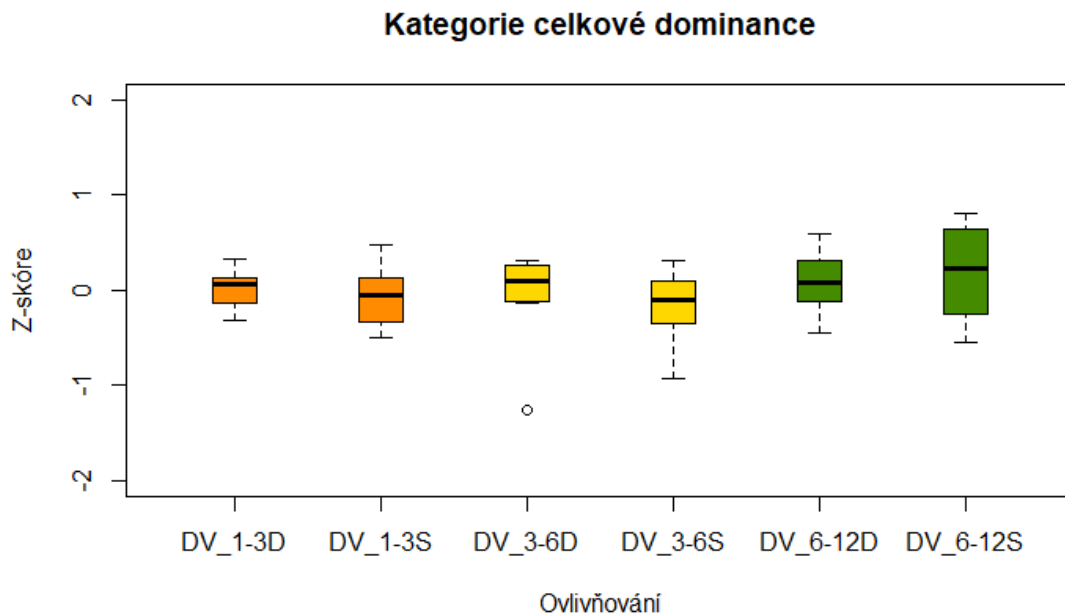
- počet proměnných v souboru dat: N=24
- testování normality pomocí Shapiro-Wilk testu, hladina významnosti $\alpha=0,05$ s výsledkem normální rozdělení dat, p-hodnota=0,1587
- analýza rozptylu pomocí jednostranného testu ANOVA (One-way ANOVA), hladina významnosti ($\alpha=0,05$), p-hodnota= 0,192; příslušné boxploty zobrazeny v obr. 7
- výsledek: Nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl v kategorii „ovlivňování“ během partnerské interakce s ohledem na délku vztahu.

Obr. 7: Boxploty pro kategorii „ovlivňování partnera“ založené na datech pro všechny partnery s rozdělením dle délky vztahu v rocích (DV). Boxy jsou barevně kódovány dle DV, černá horizontální čára představuje medián, horní a spodní hranice označují 3. a 1. kvartil (75. a 25. percentil) a vousy vyjadřují nejnížší údaj 1,5 IQR (interquartile range) spodního kvartilu a nejvyšší údaj 1,5 IQR horního kvartilu.

Ovlivňování s rozlišením dominantního partnera v páru:

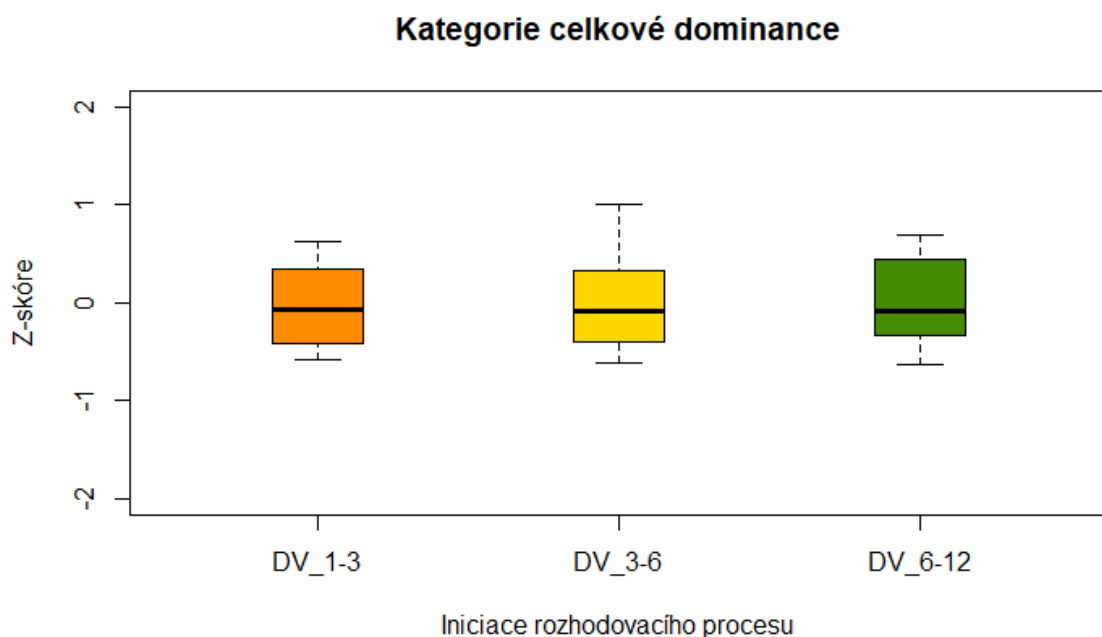
- počet proměnných v souboru dat: N=24 testování normality pomocí Shapiro-Wilk testu, hladina významnosti $\alpha=0,05$ s výsledkem normální rozdělení dat, p- hodnota=0,1587
- analýza rozptylu pomocí jednostranného testu ANOVA (One-way ANOVA), hladina významnosti ($\alpha=0,05$), p-hodnota=0,553; příslušné boxploty zobrazeny v obr. 8
- výsledek: Nebyl zjištěn statistický rozdíl v kategorii „ovlivňování“ mezi dominantními a submisivními jedinci učenými dle pořadí řazení obrázků s ohledem na délku vztahu.

Obr. 8: Boxploty pro kategorii „ovlivňování partnera“ založené na datech pro všechny partnery s rozdělením dle délky vztahu v rocích (DV) a dominance/ submisivity v páru (dominantní – D a submisivní – S) rozlišené na základ řazení obrázků. Boxy jsou barevně kódovány dle DV, černá horizontální čára představuje medián, horní a spodní hranice označují 3. a 1. kvartil (75. a 25. percentil) a vousy vyjadřují nejnižší údaj 1,5 IQR (interquartile range) spodního kvartilu a nejvyšší údaj 1,5 IQR horního kvartilu.

Iniciace rozhodovacího procesu bez rozlišení dominantního partnera v páru:

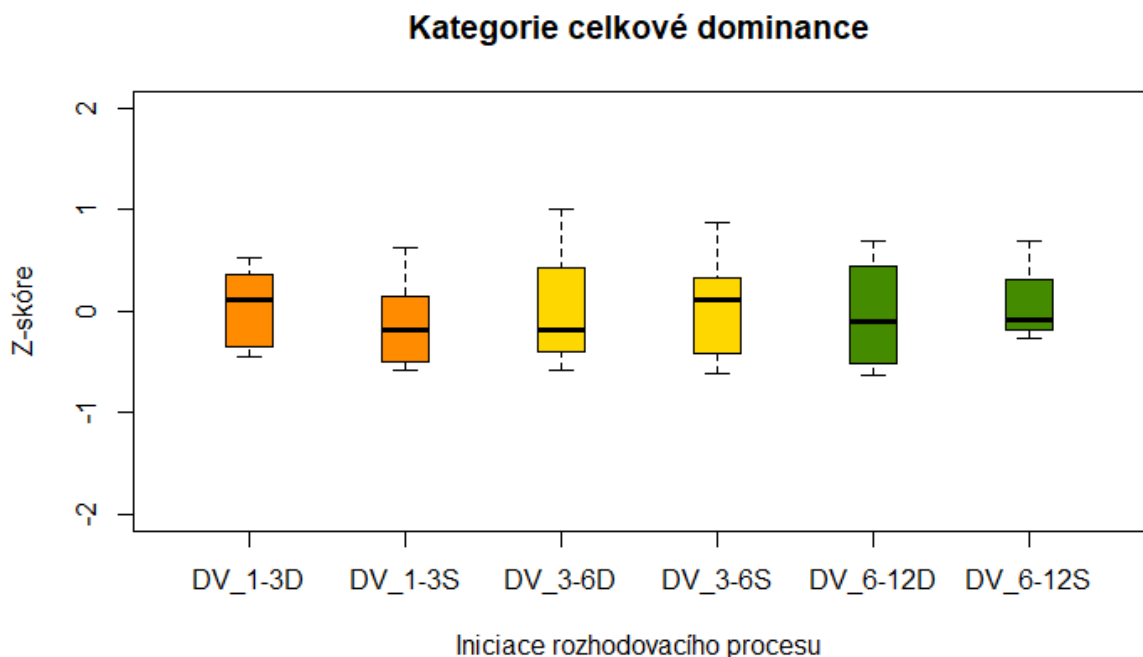
- počet proměnných v souboru dat: N=24
- testování normality pomocí Shapiro-Wilk testu, hladina významnosti $\alpha=0,05$ s výsledkem normální rozdělení dat, p-hodnota= 0,01874
- analýza rozptylu pomocí jednofaktorového neparametrického testu ANOVA (Kruskal–Wallis test), hladina významnosti ($\alpha=0,05$), p-hodnota=0,9385; příslušné boxploty zobrazeny v obr. 9
- výsledek: Nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl v kategorii „iniciace rozhodovacího procesu“ během partnerské interakce s ohledem na délku vztahu.

Obr. 9: Boxploty pro kategorii „iniciace rozhodovacího procesu“ založené na datech pro všechny partnery s rozdělením dle délky vztahu v rocích (DV). Boxy jsou barevně kódovány dle DV, černá horizontální čára představuje medián, horní a spodní hranice označují 3. a 1. kvartil (75. a 25. percentil) a vousy vyjadřují nejnížší údaj 1,5 IQR (interquartile range) spodního kvartilu a nejvyšší údaj 1,5 IQR horního kvartilu.

Iniciace rozhodovacího procesu s rozlišením dominantního partnera v páru:

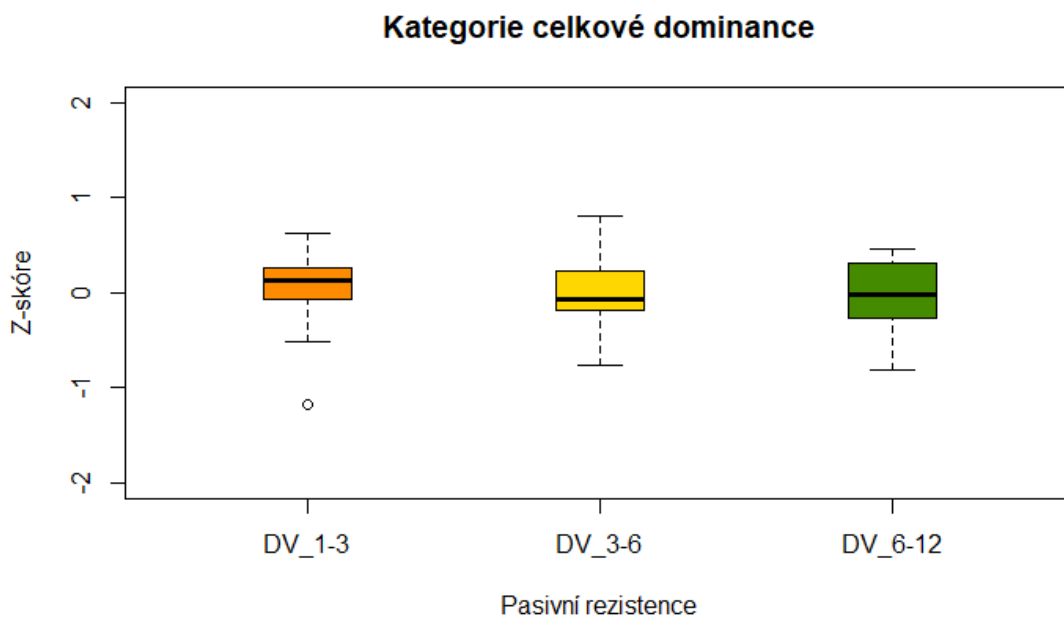
- počet proměnných v souboru dat: $N=24$
- testování normality pomocí Shapiro-Wilk testu, hladina významnosti $\alpha=0,05$ s výsledkem normální rozdělení dat, p -hodnota= 0,01874
- analýza rozptylu pomocí jednofaktorového neparametrického testu ANOVA (Kruskal–Wallis test), hladina významnosti ($\alpha=0,05$), p -hodnota= 0,9145; příslušné boxploty zobrazeny v obr. 10 výsledek: Nebyl zjištěn statistický rozdíl v kategorii „iniciace rozhodovacího procesu“ mezi dominantními a submisivními jedinci učenými dle pořadí řazení obrázků s ohledem na délku vztahu.

Obr. 10: Boxploty pro kategorii „iniciace rozhodovacího procesu“ založené na datech pro všechny partnery s rozdělením dle délky vztahu v rocích (DV) a dominance/submisivity v páru (dominantní – D a submisivní – S) rozlišené na základ řazení obrázků. Boxy jsou barevně kódovány dle DV, černá horizontální čára představuje medián, horní a spodní hranice označují 3. a 1. kvartil (75. a 25. percentil) a vousy vyjadřují nejnižší údaj 1,5 IQR (interquartile range) spodního kvartilu a nejvyšší údaj 1,5 IQR horního kvartilu.

Pasivní rezistence bez rozlišení dominantního partnera v páru:

- počet proměnných v souboru dat: $N=24$
- testování normality pomocí Shapiro-Wilk testu, hladina významnosti $\alpha=0,05$ s výsledkem normální rozdělení dat, p -hodnota= $0,1661$
- analýza rozptylu pomocí jednostranného testu ANOVA (One-way ANOVA), hladina významnosti ($\alpha=0,05$), p -hodnota= $0,886$; příslušné boxploty zobrazeny v obr. 11
- výsledek: Nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl v kategorii „pasivní rezistence“ během partnerské interakce s ohledem na délku vztahu.

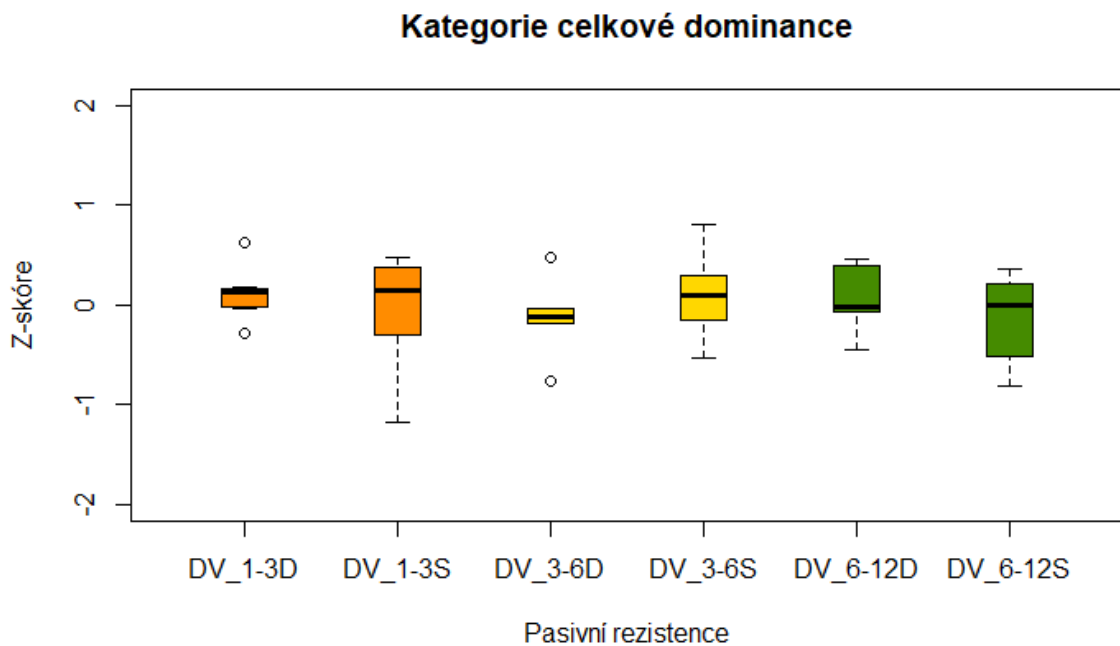

Obr. 11: Boxploty pro kategorii „pasivní rezistence“ založené na datech pro všechny partnery s rozdělením dle délky vztahu (DV). Boxy jsou barevně kódovány dle DV, černá horizontální čára představuje medián, horní a spodní hranice označují 3. a 1. kvartil (75. a 25. percentil) a vousy vyjadřují nejnižší údaj 1,5 IQR (interquartile range) spodního kvartilu a nejvyšší údaj 1,5 IQR horního kvartilu.

Pasivní rezistence s rozlišením dominantního partnera v páru:

- počet proměnných v souboru dat: N=24
- testování normality pomocí Shapiro-Wilk testu, hladina významnosti $\alpha=0,05$ s výsledkem normální rozdělení dat, p-hodnota=0,1661
- analýza rozptylu pomocí jednostranného testu ANOVA (One-way ANOVA), hladina významnosti ($\alpha=0,05$), p-hodnota=0,687; příslušné boxploty zobrazeny v obr. 11• Výsledek: Nebyl zjištěn statistický rozdíl v kategorii „pasivní rezistence“ mezi dominantními a submisivními jedinci učenými dle pořadí řazení obrázků s ohledem na délku vztahu.

Vyšší medián u submisivních jedinců poukazuje na vhodné využití tohoto ukazatele pro výpočet submisivity, která s délkou vztahu klesá (nejvyšší medián kategorie 1–3 roky, 3–6 roků a 6–12 roků).

Obr. 12: Boxploty pro kategorii „pasivní rezistence v páru“ založené na datech pro všechny partnery s rozdělením dle délky vztahu (DV) a dominance/ submisivity v páru (dominantní – D a submisivní – S) rozlišené na základ řazení obrázků. Boxy jsou barevně kódovány dle DV, černá horizontální čára představuje medián, horní a spodní hranice označují 3. a 1. kvartil (75. a 25. percentil) a vousy vyjadřují nejnižší údaj 1,5 IQR (interquartile range) spodního kvartilu a nejvyšší údaj 1,5 IQR horního kvartilu.

4. Diskuse

Tato práce je postavena na studijním materiálu získaném v rámci dlouhodobého výzkumu zaměřeného na strategie dominování v partnerské interakci, který je zaštitěn projektem Grantové agentury ČR probíhající v NÚDZ (viz kap. 2.2.1). Během vzniku této práce bylo mnou zpracováno a nakódováno více dat, než jich nakonec bylo využito za účelem vyhodnocování dominance. Důvodem byla zejména skutečnost, že některé kódy se během výzkumu ukázaly jako nerelevantní pro stanovení dominance potažmo jejích složek, případně se jednalo o kódy neverbálního chování, jež měly při partnerské interakci zanedbatelný nebo zcela nulový výskyt. Tato skutečnost byla následně zohledněna při výpočtu celkové dominance, kdy jsem část kódů, které měly minimální výskyt, avšak zároveň potenciální relevanci, sloučila do kódů, které je souhrnně zahrnovaly a měly ze své podstaty v souboru častější výskyt. Také bylo nutné, aby byl analyzovaný výzkumný vzorek vyrovnaný. Z toho důvodu musely být vyřazeny ty páry, které potřebným parametrům neodpovídaly. Tato zde nakonec nevyužitá data by se však jistě dala využít při budoucím výzkumu dominance, kterým bych ráda na svou bakalářskou práci navázala. K budoucímu využití jsou určena i ostatní data, jež jsem měla možnost během týmové práce v rámci zmíněného grantového projektu GA ČR v NÚDZ vytvořit, aniž se přímo týkala užšího tématu mé bakalářské práce. Zejména šlo o kódování různých typů interakcí participantů (stejných, jako jsem využila pro mou bakalářskou práci) s neznámým jedincem opačného pohlaví. I v tomto případě bych byla ráda součástí budoucího výzkumu zaměřeného v tomto případě na změny dominančního chování mezi sobě známými a neznámými jedinci opačného pohlaví.

Můj dílčí projekt ukázal na zásadní možnost omylu, resp. možnost nevhodného ovlivnění analýz, která nastává zejména u výpočtu celkové dominance, kdy bylo zcela klíčové udělat správný výběr kódů (tj. kódovaných charakteristik chování při interakci) v rámci jednotlivých kategorií. Při výběru jsem přihlížela především k vlastním zkušenostem z videí, zachycujících páry při řazení obrázků, a k relevantní literatuře (viz kap. 1.3). Nelze vyloučit, že jiná volba kódů či jejich rozložení v kategoriích, případně vyšší počet kategorií či jejich odlišnost od těch v práci definovaných by reprezentovala celkovou dominanci ještě komplexněji.

Největším limitem této práce je malý datový soubor, který po vyloučení všech nevyhovujících dat představovaly údaje o chování 24 partnerských párů. Výsledková část by byla nepochybně validnější při možnosti použití většího (ideálně řádově většího) datového souboru pro statistické vyhodnocení dat. Právě z tohoto důvodu pravděpodobně nevyšly mnou testované závislosti celkové dominance a jejích jednotlivých kategorií na délce vztahu jako signifikantní. Dále by bylo třeba uváženějšího výběru párů s možností zohlednění dalších možných ovlivňujících faktorů, např. vzdělání, kdo ve vztahu nakládá s finančními prostředky apod. I tyto faktory totiž mohou zásadně ovlivnit rozložení moci ve vztahu (viz kap. 1.1), kdy Cromwell a Olson (1975) udávají, že první složkou moci jsou zdroje moci, které jsou dány prostředky (např. příjmy, status, vzdělání). Z tohoto úhlu pohledu tak práce přináší spíše prvotní výsledky, cenný náhled do problematiky výběru a podoby testovaných proměnných a naznačuje metodické možnosti vyhodnocení daného typu dat.

Technika řazení obrázků se jako způsob hodnocení dominance jeví problematická zejména v tom, že zachycuje dominanci situační (viz kap 1.1), která nemusí mít vypovídající hodnotu o rozložení celkové dominance ve vztahu. Další limit nastává, pokud při řazení nastane kompromis partnerů, kdy je problematické určit rozložení dominance v páru. Potenciálně problematická je i samotná fáze řazení obrázků, kdy často u partnerů dochází k rozdílné interpretaci významu obrázku. Pokud bychom interpretaci obrázků předem jednoznačně nadefinovali, je pravděpodobné, že bychom tím přišli o rozdíly v osobních preferencích a o rozpor, které jsou důležitým předpokladem k tomu, aby mohl být úkol použit k vyvolání dominantního chování mezi partnery. Dominance a podřízenost se totiž mezi jedinci objevuje v situacích, kdy probíhá určitý spor (Kaufmann, 1983).

Při kódování videí, kdy se zaznamenávají neverbální projevy jedinců, je zcela zásadní shoda pozorovatele, která musí být průběžně ověřována (viz kap 2.2.5). Strategií, která je volena pro prevenci pochybení během kódování, je posouzení hodnocení dvěma nezávislými pozorovateli (výzkumníky) s možností konzultace u třetí osoby v případě neshody (Novotná a kol., 2019). Pro účely mou prezentovaného výzkumu byla shoda dvou pozorovatelů porovnána pouze u čtyř paralelně kódovaných videí z celkového počtu 48 využitích. Shoda pozorovatele pak byla u 75 % případů. Je tedy možné, že s větší shodou pozorovatele a častějším

ověřováním by se dosáhlo kvalitnějšího kódování neverbální projevů v interakcích (Novotná a kol., 2019).

Získané výsledky ukazují (viz kap. 3.2), že dominantní jedinci z dominantních neverbálních kódů nejčastěji používali verbální návrh, neverbální návrh, pohled při mluvení, gestikulaci a upravení polohy (viz tabulka 6 a tabulka 7). Naopak ze submisivních neverbálních kódů bylo u stejných osob nejčastěji pozorováno opírání o stolec, použití autodoteků a verbální souhlas (viz tabulka 9 a tabulka 10). U submisivních jedinců bylo spektrum využívaných dominantních i submisivních neverbálních kódů totožné, přičemž četnost výskytu se nijak zásadně nelišila. Toto zjištění plně odpovídá neverbálním projevům dominance (Brock a Harvey, 1976; Carney a kol., 2005; Hess a kol., 2005; Clutton a Ostrovov, 2007) a submisivity (Hall a kol., 2001; Carney a kol., 2005), které jsem popisovala v teoretické části práce (viz kap. 1.3). Lze tedy potvrdit, že kódy použité v etogramu odpovídají projevům dominantních i submisivních jedinců a lze je běžně zaznamenat při partnerské interakci.

Předpokládala jsem (viz kap. 1.5), že, stejně jako v případě charakteristik neverbální komunikace (Sabatelli a kol., 1982), se i projevy dominance s délkou partnerského vztahu mohou měnit. Výsledky ukázaly, že největší četnost výskytu použití dominantních neverbálních projevů byl zaznamenán u párů dlouhodobých (délka vztahu 6–12 roků), zároveň se u nich ukázala nejnižší četnost výskytu dominantních projevů u těch jedinců, kteří byli označeni za submisivnější v páru. Nejmenší četnost výskytu dominantních i submisivních projevů byla zaznamenána u párů krátkodobých (délka vztahu 1–3 roky) (detaily viz tabulky 11, 6, 7, 9, a 10). Toto zjištění podporuje původní pracovní předpoklad změn v projevech dominance u párů v závislosti na délce vztahu (viz kap. 1.5), zároveň ale vyvrací předpoklad, že partneři budou neverbální dominantní projevy s přibývajícím délkou partnerství vyjadřovat s menší četností. Ukazuje se tak, že s přibývajícím délkou partnerství nelze vyloučit ani vzrůst četnosti neverbálních projevů partnerské dominance.

Na základě testování datového souboru nicméně nebyla zjištěna žádná statisticky signifikantní závislost mezi celkovou dominancí a délkou trvání vztahu u partnerů a mezi jejími jednotlivými kategoriemi (centralita, prosazování se, ovlivňování, iniciace rozhodovacího procesu, a pasivní rezistence) a délkou trvání vztahu

u partnerů. I tak však lze pozorovat vyšší mediány celkové dominance u těch jedinců, kteří byli určeni jako dominantnější z konkrétního páru na základě hodnocení pořadí řazení obrázků. Ve dvou z pěti kategorií poukazují vyšší mediány na vhodně zvolené kódy reprezentující dominantní projevy v partnerské interakci, a to především pokud se jedná o složky centralitu a prosazování se, bez klesajícího trendu s ohledem na délku partnerského vztahu, nýbrž v případě prosazování se s trendem rostoucím. Naopak složka pasivní rezistence se dle výsledků jeví jako vhodný ukazatel submisivity při párové interakci s klesajícím trendem s přihlédnutím k délce trvání vztahu.

U vztahů dlouhodobých (6–12 roků) dle získaných výsledků převažovaly mezi dominantními partnery (celková dominance) ženy. Tento výsledek se tedy liší od výzkumů (viz kap. 1.2) uvedených v teoretické části, které pojednávají o rozložení moci a dominance ve vztahu, kdy referují, že moc ve vztahu častěji spočívá v rukou mužů než žen (Gillespie, 1971; Peplau a Campbell, 1989; Felmler, 1994; Murstein a Adler, 1995; Sprecher a Felmler, 1997; Ponzi a kol., 2015). Je však možné, že i tento výsledek mohl být zkreslen malou velikostí studovaného datového souboru a při jeho zvětšení bychom došli opačných závěrů.

2. Závěry

Na základě testování nebyl zjištěn statistický rozdíl v celkové dominanci ani v jejích složkách (tj. kategoriích centralita, prosazování se, ovlivňování, iniciace rozhodovacího procesu a pasivní rezistence) s ohledem na délku trvání vztahu (skupiny 1–3 roky, 3–6 roků a 6–12 roků), tudíž se hypotéza u Q1 zamítá. Nicméně vyšší mediány u dominantních jedinců, určených na základě pořadí řazení obrázků, ve dvou z pěti kategorií (centralita a prosazování se) poukazují na vhodně zvolené kódy reprezentující dominantní projevy v partnerské interakci. Tyto dvě kategorie však nevykazují předpokládaný klesající trend vůči délce trvání vztahu, a tudíž se hypotéza u Q2 rovněž zamítá. Provedené analýzy by v budoucnu bylo vhodné zopakovat na větším souboru dat s tím, že by měla být opětovně zvážena vhodnost kódovaných proměnných zahrnutých do jednotlivých kategorií.

Bibliografie

- AGUINIS, H., SIMONSEN, M. M., PIERCE, CH. A. (1998) Effects of nonverbal behavior on perceptions of power bases. *The Journal of Social Psychology*. 138, 455–469
- ANDERSON, C., BERDAHL, J. L. (2002) The experience of power: Examining the effects of power on approach and inhibition tendencies. *Journal of Personality and Social Psychology* 83, 1362–1377
- BADER, E., PEARSON, P. T. (1988) In quest of the mythical mate: A developmental approach to diagnosis and treatment in couples therapy. Psychology Press, New York.
- BARRETT, L., DUNBAR, R., LYCETT, J. (2007) *Evoluční psychologie člověka*. Portál, Praha.
- BENTLEY, C. G., GALLIHER, V. G., FERHUSON, T. J. (2007) Associations among aspects of interpersonal power and relationship functioning in adolescent romantic couples. *Sex Roles* 57, 483–495.
- BERGER, R. L. (1994) Power comparison of exact unconditional tests for comparing two binomial proportions. North Carolina State University. Dept. of Statistics, Raleigh.
- BERNSTEIN, I. S. (ed.) (1980). *Dominance: A theoretical perspective for ethologists*. Garland Press, New York.
- BREZSNYAK, M., WHISMAN, M. A. (2004) Sexual desire and relationship functioning: The effects of marital satisfaction and power. *Journal of Sex & Marital Therapy* 30(3), 199–217.
- BRHLÁČOVÁ, M. (2013) *Zhodnocení techniky vyvolávání dominance v páru pomocí společného řazení obrázků dle hodnotových preferencí*, Bakalářská práce, Fakulta humanitních studií University Karlovy.
- BUCK, R. (1984) *The communication of emotion*. Guilford Press.
- BURGOON, J. K., HALE, J. L. (1984) The fundamental topoi of relational communication. *Communication Monographs* 51(3), 193–214.
- BURGOON, J. K., JOHNSON, M. L., KOCH, P. T. (1998). The nature and measurement of interpersonal dominance. *Communication Monographs* 65, 309–335
- BURGOON, J. K., DUNBAR, N. E. (2005) Perceptions of power and interactional dominance in interpersonal relationships. *Journal of Social and Personal Relationships* 22(2), 207–233.

- BURGOON, J. K., FLOYD, K., GUERRERO, L. K. (2010) Nonverbal communication theories of interpersonal adaptation. In: *The new SAGE handbook of communication science*, 93–110.
- CARNEY, D. R., HALL, J. A., SMITH LEBEAU, L. (2005) Beliefs about the nonverbal ex-pression of social power. *Journal of Nonverbal Behavior*, 29, 105–123.
- CARSLAW, D.C., ROPKINS, K. (2012) Openair – an R package for air quality data analysis. *Environ. Model. Software* 27–28, 52–61. <https://doi.org/10.1016/j.envsoft.2011.09.008>.
- CLUTTON-BROCK, T. H., HARVEY, P. H. (1976). Evolutionary rules and primate societies. In: *Growing points in ethology* (P.P.G. Bateson a R.A. Hinde). The University Press, Cambridge, 195-237.
- COLEMAN, D. H., STRAUS, M. A. (1986). Marital power, conflict, and violence in a nationally representative sample of American couples. *Violence and Victims* 1(2), 141.
- DOVIDIO, J. F., ELLYSON, S. L. (1982) Decoding visual dominance: Attributions of power basedon relative percentages of looking while speaking and looking while listening. *Social Psy-chology Quarterly*, 45(2), 106–113.
- DUNBAR, R. I. M. (1988). *Primate social systems*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- EIBL-EIBESFELDT, I. (1989) *Human ethology*. Transaction Publishers, druhé vydání, 2007, 848
- DUNBAR, N. E. (2005) Perceptions of power and interactional dominance in interpersonalrelationships .*Journal of Social and Personal Relationships*, 22(2), 207– 233.
- FEMLEE, D. H. (1994) Who’s on top? Power in romantic relationships. *Sex Roles: A Journal of Research* 31(5–6), 275–295.
- FRIEZE, I. H., MCHUGH, M. C. (1992) Power and influence strategies in violent and nonviolent marriages. *Psychology of Women Quarterly*, 16(4), 449–465.
- GILLESPIE, D. L. (1971) Who has the power? The marital struggle. *Journal of Marriage and the Family* 33(3), 445–458.
- GOMEZ, A. M., SPEIZER, I. S., MORACCO, K. E. (2011) Linkages between gender equity and intimate partner violence among urban Brazilian youth. *Journal of Adolescent Health* 49(4), 393–399.

- GRAMMER, K., a kol. (2000) Non-verbal behavior as courtship signals: The role of control and choice in selecting partners. *Evolution and Human Behavior* 21(6), 371–390.
- GRAY-LITTLE, B., BAUCOM, D. H., HAMBY, S. L. (1996) Marital power, marital adjustment, and therapy outcome. *Journal of Family Psychology* 10(3), 292.
- GUERRERO, L., ANDERSEN, P. (1991) The waxing and waning of relational intimacy: Touch as a function of relational stage, gender, and touch avoidance. *Journal of Social and Personal Relationships* 8, 147–165.
- GUERRERO, L., ANDERSEN, P. (1994) Patterns of matching and initiation: Touch behavior and touch avoidance across romantic relationship stages. *Journal of nonverbal Behavior* 18, 137–153.
- GUERRERO, Laura K., REITER, R. L. (1998) Expressing emotion: Sex differences in social skills and communicative responses to anger, sadness, and jealousy. In: *Sex differences and similarities in communication*. Psychology Press, 321–350.
- GUERRERO, L. K., ANDERSEN, P. (1999) Public touch behavior in romantic relationships between men and women. In L. Guerrero, J. DeVito, a M. Hecht, *The Nonverbal Communication Reader*, 202–210.
- Hall, J. A. (1984). *Nonverbal sex differences: Communication accuracy and expressive style*. Baltimore, The Johns Hopkins University Press.
- HALL, J., VECCIA, E. (1990) More “touching” observations: New insights on men, women, and interpersonal touch. *Journal of Personality and Social Psychology* 59(6), 1155–1162.
- HALL, J. A., a kol. (2001) Status, gender, and nonverbal behavior in candid and posed photographs: A study of conversations between university employees. *Sex roles* 44, 677–692.
- HESS, U., ADAMS, R. B., KLECK, R. E., (2005) Who may frown and who should smile? Dominance, affiliation, and the display of happiness and anger. *Cognition and Emotion* 19(4), 515–536.
- HILL, M. T. (2004) Romantic physical affection and relationship satisfaction across romantic relationship stages. Nepublikovaná magisterská práce, University of North Dakota, Grand Forks.
- CHENG, C. M., CHARTRAND, T. L. (2003), Self-monitoring without awareness: using mimicry as a nonconscious affiliation strategy. *Journal of personality and social psychology* 85(6), 1170.

- JACOBSON, P. H., JACOBSON, P. F. (1959) *American Marriage and Divorce*. Rinehart and Company, New York.
- JENSEN-CAMPBELL, L. A., GRAZIANO, W. G., WEST, S. G. (1995) Dominance, prosocial orientation, and female preferences: Do nice guys finish last? *Journal of Personality and Social Psychology* 68(3), 427–440
- KAUFMANN, J. H. (1983) On the definitions and functions of dominance and territoriality. *Biological Reviews* 58(2), 1–20.
- KAURA, S. A., ALLEN, C. M. (2004) Dissatisfaction with relationship power and dating violence perpetration by men and women. *Journal of Interpersonal Violence* 19(5), 576–588.
- KOMTER, A. (1989) Hidden power in marriage. *Gender and society* 3(2) 187–216.
- KRATOCHVÍL, S. (2009) *Manželská a párová terapie*. PORTÁL sro.
- KULU, HILL. (2014), Marriage duration and divorce: The seven-year itch or a lifelong itch?. *Demography* 51(3), 881–893.
- LAKIN, J. L., CHARTRAND, T. L. (2003), Using nonconscious behavioral mimicry to create affiliation and rapport. *Psychological Science* 14(4) 334–339.
- LINDOVÁ, J., PRŮŠOVÁ, D., KLAPILOVÁ, K. (2013) Nonverbal behavior contrasts the respectful, coercive, affectionate and ignoring domineering strategies. *Fakulta humanitních studií UK, Praha*.
- LINDOVÁ, J., PRŮŠOVÁ, D., KLAPILOVÁ, K. (2020) Power distribution and relationship quality in long-term heterosexual couples. *Journal of sex & marital therapy* 46(6) 528–541.
- MCCLELLAND, D. C. (1987), *Human motivation*. Cambridge University Press, New York.
- MIOVSKÝ, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Grada Publishing, Praha.
- MURSTEIN, B. I., ADLER, E. R. (1995), Gender differences in power and self-disclosure in dating and married couples. *Personal Relationships* 2(3), 199–209.
- NOLLER, P., VENARDOS, C. (1986) Communication awareness in married couples. *Journal of Social and Personal Relationships* 3(1), 31–42.
- NOVOTNÁ, H. a kol. (2019) *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Vydání první. *Fakulta humanitní studií Univerzity Karlovy, Praha*, 495 stran. ISBN 978-80-7571-025-3.
- OLSEN, D. H., CROMWELL, R. E. (1975) *Power in families*. John Wiley & Sons Inc.

- OSTROV. J. M., COLLINS. W. A. (2007), Social Dominance in Romantic Relationships: A Prospective Longitudinal Study of Non-verbal Processes. *Social Development* 16(3), 580–595.
- PEPLAU, L. A., CAMPBELL, S. M. (1989). The balance of power in dating and marriage. In *Women: A feminist perspective*, Mountain View, Mayfield Publishing Co.
- PLZÁK, M. (1973) *Poznání a léčba poruch manželského soužití*. Avicenum, Praha.
- PONZI, D., KLIMCZUK, A. C., TRAFICONTE, D. M., MAESTRIPIERI, D. (2015) Perceived dominance in young heterosexual couples in relation to sex, context, and frequency of arguing. *Evolutionary Behavioral Sciences* 9(1), 43–54.
- PRŮŠOVÁ, D. (2010) *Neverbální projevy dominance v partnerské interakci*. Praha. Bakalářská práce. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Praha.
- PULERWITZ, J., GORTMAKER, S. L., DEJONG, W. (2000) Measuring sexual relationship power in HIV/STD research. *Sex Roles* 42(7–8), 637–660.
- Core Team (2019) *R: A Language and Environment for Statistical Computing*.
- ROLLINS, B. C., BAHR, S. J. (1976) A theory of power relationships in marriage. *Journal of Marriage and the Family* 38(4), 619–627
- ŘÍČAN, P. (2007). *Psychologie osobnosti*. 5. rozš. vyd., Grada, Praha.
- SABATELLI, R. M., BUCK, R., DREYER, A. (1982) Nonverbal communication accuracy in married couples: relationship with marital complaints. *Journal of Personality and Social Psychology* 43(5) 1088–1097.
- SHACKELFORD, T. K., GOETZ, A. T. (2004) Men's sexual coercion in intimate relationships: Development and initial validation of the Sexual Coercion in Intimate Relationships Scale. *Violence and Victims* 19(5), 541.
- SCHEFLEN, A. E. SCHEFLEN, A. (1972) *Body language and the social order; Communication as behavioral control*. Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs.
- SCHMID, M., HALL, J. A. (2004) Who is the boss and who is not? Accuracy of judging status. *Journal of Nonverbal Behavior*. 28, 145–165.
- SPRECHER, S., FELMLEE, D. (1997) The balance of power in romantic heterosexual couples over time from “his” and “her” perspectives. *Sex Roles*, 37(5–6), 361–379.
- WHISMAN, M. A., JACOBSON, N. S. (1990). Power, marital satisfaction, and response to marital therapy. *Journal of Family Psychology* 4(2), 202–212.

- XU, Q., QIU, Z., LI, J. (2016) Is the “seven-year itch” real? - a study on the changing divorce pattern in Chinese marriages. *The Journal of Chinese Sociology* 3, 17.

Přílohy

Příloha 1: Etogram použitý pro kódování neverbálních projevů partnerů při jejich společné interakci. Projevy v etogramu jsou rozděleny do skupin na základě verbálních, neverbálních a paraverbálních projevů chování a zaznamenává se u nich, zda jde o akt (jednorázový projev) či stav (má dobu trvání). Veškeré projevy jsou rozříděny na dominantní, neutrální a submisivní.

PROJEV	KLÁVES A	DEFINICE/ MĚŘENÍ	INTERACT (akt, stav)	DOMINANCE / SUBMISIVITA
Verbální				
První promluví	p	Promluví první o úkolu/fotkách	akt – frekvence	Dom
Souhlas	s	Vyjádření názorové shody. („Jasně.“ „To je dobrá volba.“ „Taky si myslím.“ „jo“) Pokud to není přímo součástí výroku (jako „taky si myslím“), tak podobný názor vyslovil předtím. („Hele, tohle bych dala.“ „No, to děláš často, to tam dej.“ „Tak jo.“)	akt – frekvence	Sub
Nesouhlas	n	Nesouhlasí s partnerem, zápor	akt – frekvence	Dom
Rozkaz	r	Užije větu v rozkazovacím způsobu	akt – frekvence	Dom
Podmiňovací způsob	b	Užije větu v podmiňovacím způsobu	akt – frekvence	Neu
Otázka	o	Užije větu v tázacím způsobu	akt – frekvence	Neu
Vyhovění	v	Souhlasí s partnerem („Tak jo.“ „Dobře no.“ „OK“), přestože	akt – frekvence	Sub

		předtím vyslovil svůj nesouhlas („To ne“, „To si nemyslím.“ „Já bych tam dala spíš tohle“).		
Přijetí	c	Souhlasí s partnerem a předtím skoro nic neřekl k tématu (ani souhlas, nesouhlas, svůj názor) („Tak jo.“ „Fajn.“ „OK“ „klidně“ „proč ne“)	akt – frekvence	Sub
Mlčení	m	Ticho mezi jedním a druhým výrokem partnera	akt – frekvence	Sub
Argumentace	a	„Tohle bych dal, protože...“ „Ale vždyť...“ atd.	akt – frekvence	Dom
Vyjednávání	j	„Tak to tvoje dáme potom...“ „Ale další teda dáme tohle...“	akt – frekvence	Sub
Návrh	g	Není v podmiňovacím způsobu. „Já navrhuju...“ „Za mě tam má být tohle..“	akt – frekvence	Dom
Paraverbální				
Skákání do řeči	i	Začne mluvit, když mluví plynule partner	akt – frekvence	Dom
Zvýšení hlasu	H	Značně zvýší hlasitost své mluvy v porovnání s předchozí (stálou hlasitostí), v reakci na partnera	akt – frekvence	Dom
Zpomalení hlasu	z	Značně zpomalí řeč v porovnání s předchozím	akt – frekvence	Dom

		tempem v reakci na partnera		
Ztišení hlasu	h	Značně sníží hlasitost své mluvy v porovnání s předchozí (stálou hlasitostí), v reakci na partnera	akt – frekvence	Dom
Zrychlení hlasu	R	Značně zrychlí řeč v porovnání s předchozím tempem v reakci na partnera	akt – frekvence	Dom
Smích, hihňání	Y		délka	Neu
NEVERBÁLNÍ Proxemika			INTERACT akt, stav	Dominance/submisivita
Změna centrální pozice	1,2,3	Výrazná změna centrální pozice v průběhu úkolu	délka	Pozice – zvláštní kategorie, vzájemně se vylučující 3 - bodová škála: 1- zcela doprostřed (Dom), 2- na svoji polovinu (Neu), 3- zcela na kraj (Sub).
Vystrkování	w	Přisunutí směrem k partnerovi, na které partner zareaguje odsunutím	akt	Dom
Uhýbání	u	Posunování se/přešlápnutí směrem do kouta	akt	Sub
Manipulace s fotkami		S fotkou/fotkami		
Upravení polohy	O	Jakákoli manipulace s fotkou/fotkami, která je zaměřená na zřehlednění fotek.	Akt - frekvence	Dom

Neverbální návrh	F	Vezme, drží fotku/y v ruce nebo na ni/ně ukáže kdekoliv -nepočítat, když je to na podnět partnera - doprovázeno komunikací s partnerem	akt – frekvence	Dom
Zakrytí	Z	Drží fotku/fotky a partner na ně nevidí	délka	Dom
Manipulace s pořadím fotek		S fotkou/fotkami za účelem stanovení pořadí (věší, převěšuje, řadí na stole..)		
Manipulace po souhlasu	S	Manipulace s fotkou/fotkami po souhlasu s partnerem, shodě ohledně dané fotky	akt – frekvence	Neu
Vzdorovitá manipulace	N	Manipulace s fotkou/fotkami přes nesouhlas partnera ohledně dané fotky	akt – frekvence	Dom
Svévolná manipulace	M	Manipulace s fotkou/fotkami bez předchozí diskuze (podnětu) s partnerem	akt – frekvence	Dom
Vyhovění	V	Manipulace s fotkou/fotkami tak, jak chtěl partner, přestože vyslovil svůj nesouhlas	akt – frekvence	Sub
Přijetí	P	Manipulace s fotkou/fotkami Udělá to, co chtěl partner a předtím skoro nic neřekl	akt – frekvence	Sub

		k tématu (ani souhlas, nesouhlas, svůj názor)		
Pohled		Dívá se partnerovi do očí		
Pohled při poslouchání	q	Při poslouchání	Délka	Sub
Pohled při mluvení	y	Při mluvení	Délka	Dom
Pohyb hlavy				
Souhlas	K	Vyjádří souhlas přikývnutím nebo přikyvováním hlavou ve směru dolů a nahoru, v reakci na partnera	akt – frekvence	Sub
Nesouhlas	Z	Vyjádří nesouhlas vrtěním, otáčením hlavy zleva doprava, v reakci na partnera	akt – frekvence	Dom
Gestikulace				
Gestikulace rukama	G	Gestikuluje, ukazuje rukama, doprovází to mluvení/vysvětlování	Délka	Dom
Gestikulace další				
Překřížení paží	x	Překříží paže na hrudi (vyjádření nesouhlasu)	Délka	Dom
Pokrčení rameny	k	Zahýbe rameny nahoru a dolů (neví, „je jedno“)	akt – frekvence	Sub
Prezentace zápěstí	L	Dívka je opřená o stoleček loktem a ukazuje zápěstí, nebo ho ukazuje při autodoteku	akt – frekvence	Sub
Doteky				

Dotek tělem	W	Když se jeden o druhého „otře“ nebo se ho jinak dotkne větší částí těla	akt – frekvence	Dom
Autodoteky	D	Dotýkání se sama sebe, sahání si na vlasy, na břicho, na obličej apod.	akt – frekvence	Sub
Dotek rukou	d	Položení dlaně s prsty na partnerovo tělo	akt – frekvence	Dom
Postoj				
Pozice vůči partnerovi	4,5,6	Podle ramen a trupu	stav-délka	Rovněž zvláštní kategorie projevů. Škála 3: 4 - bokem-Sub 5 - šikmo čelem-Neu 6 - čelem-Neu
Expanze do prostoru	e	Zasahuje rukama na partnerovu polovinu stolu	stav – délka	Dom
Opírání se o stoleček	C	Ruce se dotýkají stolečku	stav – délka	Sub

Příloha 2: Obrázky, využité pro individuální řazení a řazení v páru. Na obrázcích jsou zachyceny určité strategie pro udržení vztahu, úkolem participantů je z nich utvořit pořadí dle svých preferencí od nejlepší strategie, až po tu nejméně vhodnou. Každému z obrázků je přiřazeno písmeno z abecedy, díky kterému je jednodušší následně hodnotit vzniklé pořadí obrázků.

Příloha 3: Databáze se záznamy o párech, použitých pro tento výzkum, která je přiložená v samostatném souboru MS Excel. Obsahuje data o neverbálních projevech, rozložení dominance mezi partnery a výpočet celkové dominance ze všech shromážděných dat v tomto výzkumu.